

สรุปรายงานการประชุมทางวิชาการ
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี

เรื่อง
การเปลี่ยนแปลงนโยบาย
ประชากรไทยในทศวรรษหน้า

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
จัดโดย สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล
ร่วมกับ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
วันจันทร์ที่ 8 กรกฎาคม 2539
ณ ห้องแกรนด์ 1 โรงแรมแกรนด์ไฮแอท เอราวัณ

ถอดเทปการประชุมวิชาการ
เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องวชิราลงสมบัติดรบ 50 ปี
เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า"

วันจันทร์ที่ 8 กรกฎาคม 2539

๓ ห้องแกรนด์ 1 โรงแรมแกรนด์ ไฮแอท เอราวัณ

(ส่วนที่ 1)

ผศ.วาทินี: ขอรบกวนเรียนเชิญ รศ.ดร.อภิชาติ จารุสฤทธิรงค์ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม กล่าวรายงาน กราบเรียนเชิญค่ะ

รศ.ดร.อภิชาติ: เรียนท่านประธานและท่านผู้มีเกียรติที่เข้าร่วมประชุมทุกท่าน ในนามของสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ กระผมและคณะผู้จัดรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ท่านประธานได้ให้เกียรติในการกล่าวเปิดการประชุมทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเนื่องวชิราลงสมบัติดรบ 50 ปี เรื่อง "การเปลี่ยนแปลงนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า"

เนื่องด้วย ในปี พ.ศ.2539 นี้ เป็นปีที่ประมาณว่าประเทศไทยจะมีประชากรครบ 80 ล้านคน อันที่จริงการที่ประเทศไทยมีประชากรครบ 80 ล้านคนได้เกิดขึ้นก่อนหน้านี้อหลายปี แต่ได้ชดเชยการครบ 80 ล้านคนมาได้ระยะหนึ่ง ซึ่งเป็นผลมาจากการที่เรามีการควบคุมอัตราการเพิ่มของประชากรได้อย่างมีผลสำเร็จยิ่ง โดยในปัจจุบันนี้มีอัตราการเพิ่มของประชากรลดลงประมาณร้อยละ 2 ต่อปี และระดับภาวะเจริญพันธุ์ทั้งระดับประเทศและระดับภาค ก็ได้ลดต่ำลงกว่าระดับการเกิดทดแทนโดยอัตราคุมกำเนิดสูงกว่าร้อยละ 90 จนกล่าวได้ว่า ปัจจุบันประเทศไทยได้ก้าวเข้าสู่ช่วงสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงทางประชากรตามทฤษฎี demographic transition กล่าวคือ มีอัตราเกิดและอัตราตายอยู่ในระดับต่ำ เป็นการเพิ่มประชากรอย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าเดิม จากภาวะการดังกล่าวกว่า จะเห็นได้ว่าประเทศไทย กำลังก้าวตามรอยประสบการณ์ของประเทศที่พัฒนาแล้วหลายประเทศทั้งในยุโรป อเมริกา และเอเชีย ซึ่งผ่านระยะการเปลี่ยนแปลง จากภาวะเจริญพันธุ์สูงมาสู่ระดับภาวะเจริญพันธุ์ที่ต่ำกว่าระดับทดแทนมาก ๆ และเป็นระยะเวลาชวาวนานจึงส่งผลให้สัดส่วนของประชากรสูงอายุเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ขณะที่สัดส่วนของกำลังแรงงานลดลง ก่อให้เกิดปัญหาการปรับตัวต่อด้านกำลังแรงงาน อันอาจจะนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางสังคมได้ แม้ว่าในขณะนี้ประเทศไทยยังไม่ถึงวิกฤติเช่นนั้นก็ตามแต่ปัญหาเหล่านี้ได้เริ่มส่อแววบ้างแล้ว และในอนาคตอีก 10-20 ปีข้างหน้า ปัญหาดังกล่าวจะทวีขึ้น ดังนั้น สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดลซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทในการศึกษาวิจัย และนำเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายของประชากรในการลดอัตราเจริญพันธุ์ และคณะแพทยศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งมีผลงานวิจัยติดตามผลกระทบของการวางแผนครอบครัวมาโดยตลอด ได้เห็นความสำคัญและเห็นว่าขณะนี้เป็นเวลาอันสมควรและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะได้มีการพิจารณาบทบาทของเนื้อหา แนวทางในการนำเสนอทิศทางนโยบายประชากรที่เหมาะสมในอนาคตต่อไป จึงกำหนดให้มีการประชุมทางวิชาการอันสำคัญยิ่งในวันนี้ โดยมีวัตถุประสงค์ได้เพื่อจะลดทอนความเข้าใจทางกิจกรรมประชากรของประเทศไทยที่ถึงขนาด และกักตึงในประชาคมโลกมาแต่ในอดีต เพื่อนำมาสู่การวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับนโยบายประชากรในอนาคต อันได้แก่ ขนาดของประชากรที่เหมาะสม การลดลงอย่างรวดเร็วของภาวะเจริญพันธุ์ในประเทศไทย ผลกระทบของการลาออกจากประชากรตัวโรคเอดส์ ความสัมพันธ์ระหว่างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและผลขาดแรงงาน และเรื่องสุดท้ายคือ ปัญหาและแนวโน้มของมนุษย์สูงอายุในประเทศไทย เพื่อเป็นข้อมูลในการนำเสนอทิศทางนโยบายประชากรไทยในอนาคต และเพื่อเปิดเวทีอภิปรายและให้ข้อเสนอแนะต่อนโยบายประชากร จุดเปลี่ยนและทิศทางนโยบายประชากรในทศวรรษหน้า โดยระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้มีส่วนการดำเนินงานอย่างจริงจังที่ได้เข้าร่วมประชุมกันในวันนี้ทุก ๆ ท่าน ในการประชุมวันนี้ ผู้เข้าร่วมประชุม ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งมีจำนวนประมาณ 200 ท่านจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ผู้บริหารระดับสูง นักวิชาการ นักวิจัยจากกระทรวงต่าง ๆ อดีตรัฐมนตรีจากมหาวิทยาลัยทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ผู้อำนวยการโรงพยาบาลทั้งของรัฐและเอกชน ตลอดจนผู้บริหารและเจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยและคุณภาพชีวิตของประชากร นอกจากนี้ยังได้รับเกียรติจากต่างผู้จากท่านศาสตราจารย์ ดร.ฮ็อนนิค สุมทวนิช ในการปาฐกถาเรื่อง เมื่อประเทศไทยมีประชากรครบ 60 ล้านคน และได้รับเกียรติจากคุณนิทัศน์ ฮีระวิทย์ รองปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม นายแพทย์ปรากฏ วุฒิสงศ์ อธิบดีกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และ ดร.กฤตภา อาชวนิจกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งท่านจะมาให้ทัศนะอันสำคัญยิ่งต่อนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า และ highlight ของการประชุมทางวิชาการในวันนี้ ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.เคื่อง มาลโรสง จะนำเสนอผลงานวิจัยเรื่อง การล่มสลายของสังคมไทยจากการวางแผนครอบครัว และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กฤษ สันทรธาดา จะนำเสนอผลงานวิจัยเรื่อง จุดเปลี่ยนแปลงนโยบายประชากร และที่สำคัญที่สุดก็คือ การที่ได้ให้คำวิจารณ์และข้อเสนอแนะโดยผู้ทรงคุณวุฒิสูงสุด ได้แก่ คุณธรรมรักษ์ การพิศิษฐ์ นายแพทย์สงวน นิตยารัมภ์พงศ์ และรองศาสตราจารย์ ดร.มาสุก พงษ์ไพจิตร การประชุมครั้งนี้จะดำเนินไปมิได้หากขาดการสนับสนุนทั้งด้านการเงิน และการให้เกียรติยศอันสำคัญจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กระผมจึงใคร่ขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอกราบเรียนเชิญท่านประธาน ผู้อำนวยการสำนักงาน
กองทุนสนับสนุนการวิจัย ศาสตราจารย์ นายแพทย์วิจารณ์ พานิช กล่าวเปิดการประชุม เพื่อเป็นเกียรติ
และเพื่อความสำเร็จด้วยดีของการประชุม ณ บัดนี้

ศ.นพ.วิจารณ์: ท่านผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ท่านวิทยากรและ
ท่านผู้มีเกียรติที่เคารพทุกท่าน

กระผมรู้สึกยินดีและเป็นเกียรติอย่างยิ่งที่ได้รับเชิญมาเป็นผู้กล่าวเปิดการประชุมทางวิชาการ
ในวันนี้ ซึ่งถือเป็นนิมิตหมายอันดีในการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฉลองสิริราชสมบัติ
ครบ 50 ปี และเป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสานความรู้ทางวิชาการ เพื่อจะได้มีการ
พิจารณาบทวนและหาแนวทางนำเสนอกิจการงานนโยบายประชากรที่เหมาะสมในอนาคตต่อไป ถึงแม้ว่าใน
แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งเป็นแผนระยะ 5 ปี ตั้งแต่ พ.ศ.2540-2544 จะ
ได้มีการปรับเปลี่ยนทิศทางนโยบายประชากรบ้างแล้วก็ตาม โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตของประชากร
มากขึ้น พร้อมกับให้มีการลดการวางแผนครอบครัว ในบางพื้นที่ที่มีอัตราการเจริญพันธุ์ต่ำ เช่น ในภาค
เหนือ ภาคกลาง และกรุงเทพฯ เป็นต้น ส่วนในพื้นที่อื่น ๆ ก็คงให้ดำเนินการวางแผนครอบครัวต่อไป
ตามนโยบายเดิม อย่างไรก็ตาม ทิศทางที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะปี
ดังกล่าวจะมีผลในทางปฏิบัติอย่างไรต่อไปหรือไม่ และทิศทางที่ควรจะดำเนินไปในอีก 10-20 ปีข้างหน้า
จะเป็นอย่างไรนั้น การระดมความคิดจากท่านผู้รับและผู้มีประสบการณ์จากหลายฝ่ายร่วมกันในวันนี้ คงจะ
ได้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายประชากรต่อไปในอนาคต แม้ว่าประเทศไทยขณะนี้
มีแนวความคิดสองกระแส กระแสหนึ่งสนับสนุนการเพิ่มภาวะเจริญพันธุ์เพื่อเป็นการทดแทนการตายอัน
เนื่องมาจากโรคเอดส์ ในขณะที่อีกแนวความคิดหนึ่งยังคงสนับสนุนให้ลดภาวะเจริญพันธุ์ต่อเนื่องไปอีก
เนื่องจากเห็นว่าภาวะเจริญพันธุ์ของประเทศไทยขณะนี้ไม่น่าที่จะต่ำกว่าระดับทดแทน สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัยได้ตระหนักถึงเหตุผลของแนวความคิดที่แตกต่างกันดังกล่าว จึงได้สนับสนุนให้สถาบันวิจัย
ประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล จัดเตรียมงานวิจัยที่เกี่ยวกับนโยบายประชากรในด้านต่าง ๆ
หลายด้าน เช่น เรื่องขนาดของประชากรของประเทศที่เหมาะสม การลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ใน
ประเทศ การตายของประชากรด้วยโรคเอดส์ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและตลาดแรงงาน และ
ผู้สูงอายุในประเทศไทย และคณะแพทย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ติดตามผลกระทบจากการ
วางแผนครอบครัวที่มีต่อสังคมไทย เพื่อจะได้นำเสนอเป็นประเด็นเพื่อนำไปสู่การวิจัยและเสนอแนะใน
ภาคบ่ายวันนี้ เพื่อจะได้เห็นจุดเปลี่ยนและทิศทางนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า การประชุม

วิชาการในครั้งนี้ ถือได้ว่าเป็นการเปิดเวทีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของประชากรในประเทศไทย ในมุมมองที่กว้างขวางและหลากหลาย เนื่องจากผู้ร่วมประชุมทุกท่านล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ที่หลากหลาย ดังนั้น การที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ดำเนินการศึกษาวิจัยและจัดการประชุมในวันนี้ จึงถือเป็นความพยายามในการหาข้อสรุปและข้อเสนอแนะที่เหมาะสมต่อการกำหนดนโยบายประชากรไทยในอนาคต

บัดนี้ ได้เวลาอันสมควรแล้ว กระผมขอเปิดการประชุมทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฉลองสิริราชสมบัติครบ 50 ปี เรื่อง การเปลี่ยนแปลงนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า และในท้ายที่สุดนี้ กระผมขออวยพรให้การประชุมในวันนี้ บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ทุกประการ ขอให้สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในฐานะผู้ดำเนินการศึกษาวิจัย และจัดการประชุมนี้จงประสบความสำเร็จ และขออวยพรให้ท่านผู้เข้าร่วมประชุมทุกท่านจงพบแต่ความสุขสวัสดิ์โดยทั่วกัน ขอพระคุณมากครับ

ผศ.วาทินี: ในนามของผู้จัดตั้งกราบขอบพระคุณ ศาสตราจารย์ นพ.วิจารณ์ พานิช ที่ให้เกียรติเป็นผู้เปิดการประชุมทางวิชาการในวันนี้ รายการต่อไปขอกราบเรียนเชิญ ศาสตราจารย์ ดร. ชัยอนันต์ สุนทวนิช ซึ่งท่านเป็นนักคิดอาวุโสของประเทศไทย และวันนี้ท่านได้ให้เกียรติมากกล่าวปาฐกถาพิเศษเรื่อง เมื่อประเทศไทยมีประชากร 60 ล้านคน ขอกราบเรียนเชิญค่ะ

ศ.ดร.ชัยอนันต์: ขอบคณครับ ครั้งนี้เป็นครั้งแรกที่ผมได้รับเกียรติเชิญให้มาพูดเรื่องเกี่ยวกับประชากร ผมก็อาจจะให้ความเห็นของผมว่า ถ้าประเทศไทยมีประชากร 60 ล้านคน จะเป็นอย่างไรบ้างและจะส่งผลกระทบต่อในด้านต่าง ๆ อย่างไรบ้าง ขอความกรุณาที่ถือว่าเป็นความเห็นของผู้ที่ไม่ใช่เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านประชากร แต่เป็นผู้สนใจทางด้านนี้

ในประการแรก อาจจะท้าวความเล็กน้อยว่าเรื่องประชากรและการเพิ่มประชากรเป็นความสนใจหรือความกังวลใจของชาวตะวันตกมากกว่าชาวตะวันออก ถ้าเรามองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่า นักคิดตะวันตก เช่น Malthus เป็นคนแรกก็ให้ความเห็นอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับปัญหาของประชากร การเพิ่มขึ้นและผลกระทบต่อสังคมโดยทั่วไป ความคิดของ Malthus นั้น ผมคิดว่า มีอิทธิพลอย่างมากต่อแนวคิดของฝ่ายอารยธรรมตะวันตก และเมื่อไม่นานมานี้เองเราก็เห็นกระแส

ความคิดของตะวันตกอีกเช่นกันที่แสดงความกังวลและเสนอทางออก ทางเลือกที่เกี่ยวกับการเพิ่มขึ้นของประชากรไม่ใช่แค่ในระดับสังคมเท่านั้นแต่เป็นในระดับโลก ซึ่งในลักษณะนี้จะพบว่าจากระบบคิดที่เกี่ยวกับประชากรและการขยายตัวของประชากร และผลกระทบของประชากรที่มุ่งเน้นกับปัญหาสังคมเพียงสังคมเดียว เช่น สังคมอังกฤษ เป็นต้น ความคิดที่ได้ขยายตัวไปสู่สากลมากขึ้นเป็นลำดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะเวลา 80-70 ปีที่ผ่านมา และในระยะ 30 ปีที่ผ่านมา ก็ได้มีการพูดถึงข้อจำกัดของโลกมากขึ้น และนำไปสู่นวนคิดหรือนโยบายเกี่ยวกับประชากรมากขึ้น แต่ทว่าในห้วงก้นอยู่กับเรื่องของ การที่โลกจะอยู่อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ ดังคาดคะเนว่าโลกเราในฐานะที่เป็นภาษาเป็นชีวิตนั้น จะสามารถแบกรับการใช้ทรัพยากรของมนุษย์ได้มากน้อยเท่าไร โดยคำนึงว่า ถ้าเมื่อประชากรโลกมีการใช้ทรัพยากรในอัตราส่วนที่เป็นอยู่ในขณะนี้ มองไปในอนาคตอาจถึง ค.ศ. 2025 ก็คิดว่าถ้ามนุษย์ใช้ทรัพยากรในอัตราเฉลี่ยแบบที่เป็นอยู่นี้ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นซึ่งมีตัวเลขคาดคะเนต่าง ๆ กันในปี 2025 ก็คาดคะเนว่าคงจะเป็น 7.6 พันล้านคน ซึ่งเป็นตัวเลขเฉลี่ย ถ้าเมื่อยังมีตัวเลขอีก บางคนก็บอกว่า 8.5 พันล้านคน บางคนก็บอกว่า 9.4 พันล้านคน บางคนถึงกับบอกว่า ในปี 2050 โลกเราจะมีประชากร 14.5 พันล้านคน อันนี้ก็เป็นการคาดคะเนขององค์กร อย่างเช่น The World Bank ปัญหาที่อยู่ว่าถ้าเพิ่มขึ้นในอัตราเช่นนั้น โลกเราจะไม่สามารถแบกรับประชากรในจำนวนมากเท่านี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงการเพิ่มขึ้นของประชากร ส่วนใหญ่จะเพิ่มขึ้นในอัตราส่วนที่สูงในประเทศที่ยากจน และมีปัญหาอื่น ๆ เกี่ยวพันอย่างมากหลาย เช่น ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือโรคภัยไข้เจ็บต่าง ๆ ความคิดที่มีการจัดเป็นระบบโดยฝ่ายตะวันตกนั้น ล้อมมาก็ปรากฏฉนวนรูปของนโยบายระดับโลก แต่เดิมความกังวลในเรื่องการเพิ่มขึ้นของประชากร เป็นความกังวลเฉพาะภายในสังคมแต่ละสังคม ต่อมาจึงเป็นความกังวลในระดับโลกและมีนโยบายระดับโลก ในขณะนั้นก็ปรึกษาของสหประชาชาติในด้านการพัฒนาอย่างยั่งยืนในอนาคต เช่น Paul Kennedy ก็ได้เขียนหนังสือออกมาในรูปแบบกิจการงาน และปัญหาที่สำคัญที่สุดที่เป็นตัวตั้งของ Paul Kennedy ก็คือประชากร โดยคิดปัญหาจากฐานประชากรนั้นไปสู่ปัญหาหรือผลกระทบด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง สังคม วัฒนธรรม จริยธรรม ที่มันชี้ให้เห็นในเบื้องแรกอย่างนั้น ก็เพราะต้องการที่จะเปรียบเทียบให้เห็นว่า ในระยะที่ประชากรของสังคมอย่างอังกฤษเพิ่มขึ้นนั้น อังกฤษในขณะนั้นได้มีการเพิ่มขึ้นของกำลังการผลิตที่มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นตามไปด้วยดังเช่น การปฏิวัติอุตสาหกรรม และการเปลี่ยนแปลงทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีนั้น เป็นสาเหตุและปัจจัยสำคัญที่ทำให้การขยายตัวของเมืองใหญ่ และการเพิ่มของประชากรไม่เป็นผลกระทบในทางลบต่อสังคมอังกฤษ นอกจากนี้ในระยะสั้นอังกฤษก็สามารถไปใช้ทรัพยากรของประเทศที่เป็นอาณานิคมได้อีกมากมาย ทั้งในอาฟริกาและเอเชีย ในขณะที่เดิวก่อนถ้าดูการขยายตัวและการเพิ่มขึ้น รวมทั้งการโยกย้ายถิ่นจากชนบทสู่เมืองของอังกฤษเมื่อ 100 -

200 ปี จะพบว่าอังกฤษนั้นได้มีปัจจัยรองรับหลายอย่างเช่น การกระจายตัวของเมืองใหญ่ การแผ่ขยายของอุตสาหกรรมนั้นไม่ได้กระจุกตัวอยู่ที่เมืองเดียว แต่กระจายตัวไปอยู่ตามเมืองต่าง ๆ แรงงานที่ไหลบ่าเข้ามาเมืองจึงไม่ได้ไหลบ่ามาที่ London เพียงเดียว นอกจากนั้น แรงงานเกษตรที่เหลืออยู่นั้นก็ได้เข้ามาเป็นแรงงานของอุตสาหกรรมทันที แต่เข้ามาเป็นแรงงานของการบริการ (services) คือการรับใช้ในบ้าน สังคมอังกฤษนั้นเป็นสังคมที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมที่มีชนชั้นมาเป็นสังคมอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วกิจจริง เพราะฉะนั้นชนชั้นกลางในอังกฤษเมื่อ 200 กว่าปีที่แล้วก็สามารถที่จะอาศัยแรงงานจากชนบทมาเป็นแรงงานภายในบ้านได้ การเปลี่ยนแปลงนั้นกินเวลามากกว่า 80 ปี

ที่ผมขอถามจะวกมาถึงปัญหาในปัจจุบันบ้าง ประการแรก เราต้องตั้งคำถามเสียก่อนว่า สำหรับเมืองไทยเมื่อก่อนศตวรรษที่ 20 ที่กำลังจะผ่านพ้นไปนี้ เรามีประชากรอย่างไรและลักษณะของปัจจัย 4 ประการของเราเป็นอย่างไร ปัจจัยแรกคือ Fertility หรือภาวะเจริญพันธุ์ของเราเป็นอย่างไร ปัจจัยที่สองคือ อัตราการตายของเด็กแรกเกิดหรือ Mortality rate ของเราเป็นอย่างไร ประการที่สามคือ อัตราการสมรสหรือการแต่งงาน ลักษณะของการแต่งงาน และลักษณะของการที่ครอบครัวต้องการจะมีบุตรนั้นเป็นครอบครัวเดี่ยว ครอบครัวขยายหรือเป็นการแต่งงานโดยที่ชายก็ยังมีภรรยาอื่น ๆ ได้ในรูปแบบของสังคมแบบเก๋าส์ อันนี้เป็นปัจจัยที่สาม ประการที่สี่ ก็เป็นการอพยพย้ายถิ่นเข้ามา จริง ๆ แล้วปัจจัยทั้งสี่เป็นเรื่องพื้นฐานที่นักประชากรศาสตร์จะต้องพิจารณา ถ้าเมื่อเราลองทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมคือ Fertility เป็นตัว F อยู่ด้านบน ตัว M ที่เป็น Mortality อยู่ทางซ้ายมือ ตัว X ที่เป็นเรื่องของภาวะของการสมรสอยู่ทางขวามือ และตัว Mi คือ Migration อยู่ข้างล่าง ท่านลองคิดถึงเขาเองว่าตัว F ที่อยู่ยอดบนกับตัว M ที่เป็น Mortality rate นั้น เราจะพบว่าในระยะแรกเมื่อภาวะเจริญพันธุ์ของเราค่อนข้างจะสูง แต่ Mortality rate ก็ค่อนข้างสูงเช่นกัน ในเรื่องของการทำงานจะพบว่าหญิงไทยแต่งงานเร็ว อายุ 15-16 ปีก็สามารถจะมีสามีได้แล้ว ครอบครัวขยายลดลง มีครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น และตัวสำคัญที่นอกจากจะชี้ให้เห็นคือ ตัว Mi หรือ Migration ซึ่งเมื่อต้นศตวรรษนั้นเป็น Mi ของแรงงานจากจีน อันนี้สอดคล้องกับภาวะของสงครามในจีน ซึ่งเกิดผลกระทบกับจีนในจีน ทำให้ 2 ปัจจัยนี้ เกิดการอพยพไหลบ่าของเงินจากทางด้านเหนือของปักกิ่งลงไปสู่จีนทางด้านใต้ ด้านเกาะทางใต้ และก็อาศัยคมนาคมรถไฟในใต้ถ่องลงมา ทำให้มีการอพยพย้ายถิ่นลงสู่ประเทศไทยมากขึ้น จริง ๆ แล้วการอพยพย้ายถิ่นของคนสมัยก่อนผมอยากจะพูดว่าเกิดขึ้นพร้อม ๆ ไปด้วยการที่ประเทศไทยกำลังจะเปลี่ยนระบบการปกครอง การเลิกทาสนั้นสอดคล้องกัน และมีไพร่ไทย ทาสที่ถูกปล่อยออกไป และไพร่ที่เคยทำไร่ไถนาขึ้นจริง ๆ แล้วเป็นกำลังการผลิตที่สำคัญของเรา แต่ว่ามีการขยายตัวของการค้าขาย มีความต้องการข้าวจากต่างประเทศ ทำให้

แรงงานจีนเหล่านี้ได้เข้ามามีประโยชน์ในแง่ของการรุดคุดลงทางด้าน infrastructure และการขนถ่ายสินค้าต่าง ๆ เป็นแรงงานที่เรื่อกว่ากลี ในลักษณะที่เราจะพบว่า แรงงานที่เข้ามาใหม่นั้นได้มีการแต่งงานกับคนพื้นเมือง และกระจายกระจายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ การที่แรงงานจีนสามารถกระจายกระจายไปอยู่ตามที่ต่าง ๆ ได้นั้นก็เพราะว่าคนจีนไม่ได้เป็นไทในสังกัด เพราะฉะนั้น mobility หรือการเคลื่อนย้ายตัวจึงมีสูง อันนี้เพื่อเป็นปัจจัยที่เป็นคนสำหรับสังคมไทย เมื่อต้นศตวรรษที่ 20 จึงว่าแล้วในขณะนั้นปัญหาเรื่องเทคโนโลยีหรือการขนส่งทางเศรษฐกิจยังไม่มากนัก ในสมัยก่อนเป็นเรื่องของการค้าแบบลัทธิพาณิชย์นิยม หรือ merchantilism การขยายตัวของเศรษฐกิจของประเทศนั้นอาศัยการขยายตัวทางการเพาะปลูก ไม่ใช่เพิ่มพูนเทคโนโลยีทางการผลิตหรือประสิทธิภาพทางการผลิต เพราะฉะนั้น แรงงานที่เข้ามาที่ตอบสนองต่อความต้องการทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในแง่ของการกลืนกลายแปรเปลี่ยน ใช้เวลานานที่คนจีนอพยพมาในรุ่นนั้นจะกลายกคืนเป็นคนไทย และระบบข้าราชการของไทยก็ดูดซับคนจีนรุ่นที่ 1 รุ่นที่ 2 ไปได้เรื่อย ๆ อันนี้เป็น pattern ที่เราพบเห็นในต้นศตวรรษที่ที่สำคัญก็คือว่าแรงงานที่เข้ามาที่เป็นตัว Migration หรือ Hi นั้น ไม่ได้มีจำนวนมากเมื่อเทียบกับประชากรไทยที่มีอยู่ขณะนั้น แล้วต่อมาในระยะก่อนสงครามและหลังสงครามก็มีนโยบายที่จะจำกัดคนเข้าเมืองของคนต่างด้าว นโยบายที่เกิดขึ้นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เด็กน้อยเรือของนา ไม่ก่อให้เกิดการปรับตัวที่สำคัญคือ ประชากรของเราในอัตราส่วนที่มีอยู่ เช่น ประมาณ 2490-2491 มีประมาณ 10 กว่าล้านคน อาจจะ 16-18 ล้านคนเท่านั้น แต่ในระยะเวลาหลัง ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีประชากรถึงประมาณ 60ล้านคน นั่นเองในขณะนั้นพบว่า นับตั้งแต่ต้นนโยบายระดับสากลระดับโลกของการจำกัดจำนวนประชากร พยายามที่จะให้ประชากรมีอัตราการเพิ่มขึ้นที่สอดคล้องกับ Mortality ซึ่งความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์โรคภัยไข้เจ็บ และการเลี้ยงดู ทำให้อัตราการของการลดน้อยลงเมื่อเทียบกับโรคระบาดเมื่อ 100 ปีที่แล้วมาเวลาเกิดโรคระบาดในกรุงเทพ ฯ สมัยก่อนนั้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ระบุว่าสัมพันธ์กัน ถ้างลงมาจากกันจนไม่มีที่เหลือสำหรับการเพาะศพ เพราะฉะนั้นอันนี้ เราจะพบว่าตัว F พอถึงขั้นที่จะขยายตัวมากขึ้น และ Mortality ลดลง เราก็มีนโยบายควบคุมประชากรขึ้นมาได้จึงหะพอดี และในวันนี้อาจจะกล่าวได้ว่าแนวโน้มที่เกิดขึ้นตามงานวิจัยหลายเรื่อง โดยเฉพาะงานวิจัยของ ดร.เดื่อง ที่ผมได้อ่านเมื่อสักเกือบปีมาแล้ว ซึ่งมีรายละเอียดมากโดยสรุปก็คือว่าแนวโน้มของการลดลงของภาวะเจริญพันธุ์ของผลวิลดลงสู่ระดับการทดแทนแล้ว ถ้ามว่าถ้าหลังจากการที่ลดลงสู่ระดับการทดแทนแล้วหลังจากนั้นผลกระทบจะเป็นอย่างไร มีการคาดคะเนในรายงานหลายชิ้นว่าในประมาณ พ.ศ.2540 เมื่ออัตราการเพิ่มของประชากรจะเป็น 1.0 1.0 ปีที่เราจะต้องถามเพื่อย้อนไปดูประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ 21 นั้น ประเทศไทยกำลังเข้าสู่ยุคอุตสาหกรรมใหม่

และเข้าสู่ยุคที่แรงงานจะกลายเป็นแรงงานมากขึ้น แรงงานที่คิด knowledge workers หมวี่เอกแรงงานเพื่อ
ทำให้ออกต่างกับแรงงานที่ใช้กำลังทาง แรงงานเป็นแรงงานที่มีทักษะ ปัญหาที่เกิดขึ้นก็คือว่าในขณะที่
การขยายตัวของเมืองใหญ่แบบกระจุกตัวคือ กรุงเทพฯ นอกจากการขยายแบบกระจุกตัวแล้ว ในบาง
แห่งยังมีการขยายแบบเป็น ribbon คือขยายตัวในแนวราบ มีอยู่หลายแห่ง สิ่งที่น่าจะตั้งเป็นข้อ
สังเกตไม่ใช่เรื่อง Fertility อย่างเดียว ผมอยากจะให้ทุกคนคิดถึงปัจจัยโดยรวมทั้ง 4 ตัว ทั้งตัว
F, M, W และ Mi ถ้าเพื่อว่าในขณะที่เรามีความต้องการแรงงานแบบคนรับใช้มากขึ้น สถานการณ์ของ
เราตอนนี้ไม่เหมือนกับของอังกฤษ ของอังกฤษนั้นแรงงานเข้ามาอยู่ตามเมืองต่าง ๆ เป็นแรงงานใน
อุตสาหกรรม และเข้ามาเป็นคนรับใช้เมื่อ 100 กว่าปีแล้วคนอังกฤษก็คิดว่าในชนชั้นกลางจะมีคนรับ
ใช้ครอบครัวละ 6 คน ในเวลานี้เราเห็นการเปลี่ยนแปลงจากการที่ชาวบ้านมาเป็นดินทนา แล้วหัน
มาเป็นอะไรก็ตามแต่ เวลานี้หันมา เป็นสมาชิก ทำงานบริการตามร้านสุกี้ ตาม supermarket
ดินทนาเองก็ไม่อยากจะเป็นแล้ว ถามว่าถ้าเราคาดคะเนว่า 60 ล้านคนที่เรามีอยู่นั้น ในกรุงเทพฯ มีกี่
ล้านคน แล้วชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ มีกี่ล้านคน ท่านลองคาดคะเนเอาเองว่าคนพม่า คนกะเหรี่ยง ถ้า
1 ครอบครัวมีคนรับใช้ 1 คน เราจะมีประชากรที่เป็นคนพม่า คนกะเหรี่ยงในประเทศไทยกี่ล้านคน
ท่านลองคิดเอาเอง การพยากรณ์ของผมในขณะที่มีอยู่ทั่วทั้งประเทศมี 3 ล้านคน ถามว่าแรงงานที่เข้า
มาตามรอบคอบะเข็ชชาญคน ไม่ว่าจะมาเป็นแรงงาน แรงงานแม่สอด ถามว่าแรงงานเหล่านี้ ในขณะที่
เทียบกับแรงงานจีนสมัยก่อนเทียบกันได้อย่างไร คำตอบคือว่าเทียบไม่ได้ แรงงานจีนที่เข้ามาในสมัย
ก่อนที่วัฒนธรรมประเพณีคนละอย่างกัน สำหรับหญิงกะเหรี่ยงที่เข้ามาทำงานในกรุงเทพฯ ถ้าเมื่อถึงครก
ตามประเพณีของเขาเขาต้องกลับไปคลอดที่บ้าน เราจะต้องกลับไปดรงรณและเดินไปป่าอีกอีกที่อีกไกล
เมตรก็ตามแต่ เมื่อออกมาอุปประมาศ 2 เดือน จึงจะเอาเด็กมาอยู่กรุงเทพฯ แต่ปัจจุบันมีแนวโน้มว่าหญิง
กะเหรี่ยงที่ถึงครกเป็นครั้งที่ 2 หลังจากอยู่ในวัฒนธรรมเมืองกรุงได้อย่างน้อย 5 ปีขึ้นไปนั้น มีแนว
โน้มว่าลูกคนที่ 2 เขาจะยอมคลอดในกรุงเทพ เพราะฉะนั้นเราลองคิดว่าลักษณะของการเคลื่อน
ย้ายตัวของตัว Mi นั้น ถ้าเพื่อมันแปรเปลี่ยนไปแบบนี้แล้ว ประชากรไทย 60 ล้านคน ในขณะที่มี
ประชากรฮั่นจำนวนเท่าไร ในขณะที่มีผู้อพยพมาจากเมืองจีนก่อนฮั่นฮั่น แต่ในระยะเวลา 3 ปีที่
แล้วอัตราการเคลื่อนย้ายของประชากรจากตอนบนลงมาตอนทางเหนือของไทย และลงมาสู่เมือง
ไทยในขณะที่ค่อนข้างมาก แต่มีคนลดลงเนื่องจากมีการปราบปรามอย่างจริงจังแต่ยังมีจีนฮั่นอีก เพราะ
ฉะนั้นปัญหาที่จะเกิดขึ้นกับประเทศไทยขณะนี้หรือในอนาคตนั้น เนื่องจากแรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานที่
ไม่ใช่แรงงานมีทักษะ ระบบเศรษฐกิจของเราเป็นระบบเศรษฐกิจโลก global economy แล้วไม่ใช่
international economy ซึ่งยังมีอยู่เป็นส่วนใหญ่เหมือนกัน แต่ความเป็น global economy เริ่ม
มีมากขึ้น หมายความว่า ความต้องการแรงงานของเรานั้นต้องการแรงงานที่มีความรู้ด้านเทคนิคมากขึ้น

ขนาดของประชากรจะมีความสำคัญเท่ากับคุณภาพของประชากร ถามว่าอะไรคือ optimal size ของจำนวนประชากร ถามปัญหาข้อเดียวไม่ได้ต้องถามอีกว่า อะไรคือสัดส่วนที่เหมาะสมของแรงงานประเภทต่าง ๆ ที่เป็นประชากรไทยทั้งหมด อันนี้จึงจะเป็นคำถามที่เหมาะสม

ในการต่อไปผมขอถามที่จะชี้ให้เห็นว่า แนวโน้มของโลกและแนวโน้มของเมืองไทยในขณะนี้และในอนาคตก็คือ ช่วานาผลิตอาหารทุกประเทศที่พัฒนาแล้ว จะมีจำนวนลดลง เว้นแต่เมืองไทย ที่อาจจะมีความ 60% 70% อาจจะถึง 72% แต่ประเทศที่มีการพัฒนาแล้วชาวนาจะมีไม่ถึง 5% ของประชากรแรงงานที่มีอยู่ แต่ถ้ามองการเกษตรก็จะเป็นการเกษตรที่เน้นเทคนิคและข้อมูลเกี่ยวกับการตลาด ซึ่งจะเป็นเรื่องสำคัญมากในเรื่องของการเกษตรสมัยใหม่ การเกษตรดั้งเดิมกำลังหายไป แต่ว่าเกษตรดั้งเดิมถ้ายังจะมีอยู่เพราะว่าปัจจัยทางการเมืองหรือชาวนาที่ productivity ต่ำ และรัฐต้อง subsidize อย่างญี่ปุ่น เป็นต้น แต่ก็ยังมีปัญหาแตกต่างกันระหว่าง 2 แนวคิด แนวคิดที่หนึ่งก็ยอมเกษตรกร subsidize ปกป้องและอุดหนุนเกษตร แนวคิดที่สอง ถ้าคิดในแง่ของ productivity แล้ว รัฐบาลญี่ปุ่นไม่ควรจะ subsidize ปกป้องเกษตรกร แล้วควรจะให้มี competition เพราะฉะนั้นเกษตรกรดั้งเดิมในเมืองไทยก็เช่นกัน เกษตรกรดั้งเดิมหมายความว่า เกษตรกรที่ใช้เทคโนโลยีดั้งเดิมไม่มีการเปลี่ยนแปลงมากนัก ลักษณะการถือครองที่ดิน การใช้ที่ดิน ยังเป็นแบบที่ต้นทุนในการลงทุนบางครั้งสูงกว่ารายได้ที่ได้จากการขาย แต่ผลิตอยู่เพราะเป็นวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นสมาชิกเกษตรกรรายย่อยเป็นตัวอย่างที่สำคัญ ปัญหาก็คือว่า รัฐจะมีนโยบายอย่างไรถ้าจะต้อง subsidize หรือปกป้อง ยกตัวอย่างในอังกฤษ ประมาณต้นศตวรรษนี้ ประมาณ 1900-1920 เวลาเกษตรกรลดลงไม่ใช้จำนวนแรงงานเพิ่มขึ้นอย่างเล็ช จำนวนคนรับใช้ในบ้านก็เพิ่มขึ้น คาดคะเนว่าสำหรับเมืองไทยนั้น ท่านลองพิจารณา ดูผมคิดว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ผมไม่ใช่ นักประชากร ถ้าผมเป็นนักประชากรผมจะลงไปสำรวจดูว่าการแปรเปลี่ยนจากคนรับใช้ในบ้านไปทำงานร้านสุกี้ ถ้าเด็กจบ ป.6 ป.7 เป็นอย่างไร โดยเฉพาะคนที่ยังทำงานบ้านมักจะ ไม่จบ ป.7 เพราะว่าร้านสุกี้รับคนจบ ป.7 กับร้านอื่น ๆ รับคนจบ ป.7 หรือโรงงานรับคนจบ ป.7 เพราะฉะนั้นการขยายการศึกษาที่ดี ก็มีความสัมพันธ์ควบคู่ไป แต่ไม่ได้หมายความว่า การขยายการศึกษา เป็นไปในเชิงปริมาณ ไม่ใช่ในเชิงคุณภาพ การขยายเชิงปริมาณหมายความว่า คนจบ ป.7 ของเรามีมากขึ้น แต่คุณภาพยังคงเป็นแรงงานที่ไม่ใช่ช่างเทคนิคและไม่มีความรู้ปัญหาแล้วจะพิจารณาถ้าเทียบกับประเทศอื่น ๆ ลักษณะของเกาหลี ญี่ปุ่น แล้ว จะเห็นความต่างกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักเรียนที่จบชั้นมัธยมแล้ว

ปัญหาต่อไปที่น่าจะคิดเพิ่มขึ้นคือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีกับแรงงาน หรือประชากรจะเป็นอย่างไร ผมคิดว่าเราคงพิจารณาเฉพาะตอนนี้ไม่ได้ เพราะว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจะทำให้แรงงานเพิ่มขึ้น ลดลงไม่พอ เราต้องดูลักษณะของแรงงานด้วย ต้องดูสภาวะการแข่งขันระหว่างประเทศต่าง ๆ ด้วย ดังที่กล่าวแล้วว่าแรงรู้จะสำคัญกว่าแรงงาน เพราะฉะนั้นเทคโนโลยีนี้เราต้องแยกและออกไปตาม sector และไปตามลักษณะทางการผลิต หรือต้อง disaggregate ลงมาให้เห็นว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีด้านไหนจะมีผลกระทบกับแรงงานอย่างไรบ้าง ถ้าเราดูประเทศต่าง ๆ แล้ว จะมีสถานการณ์ 2-3 อย่าง อย่างแรกที่วิทยาศาสตร์พื้นฐาน เช่น ฟิสิกส์ และเทคโนโลยีสูง คือวิทยาศาสตร์พื้นฐานสูง เทคโนโลยีสูง คือการประยุกต์ใช้สูงด้วย เช่น สหรัฐอเมริกา สแกนดิเนเวีย ญี่ปุ่น เป็นต้น สถานการณ์ที่ 2 คือวิทยาศาสตร์พื้นฐานสูง แต่เทคโนโลยีต่ำ เช่น จีน อินเดีย เป็นต้น เพราะว่าในเรื่องของห้องทดลองและการวิจัยและพัฒนาใน เรามีทุนน้อย แต่ถ้าจะไปดูนักฟิสิกส์ นักเคมี นักคณิตศาสตร์แล้วเราจะพบว่าในอินเดียกับจีนนี้มีมากมายเหลือเกิน เวียดนามก็มีนักวิทยาศาสตร์พื้นฐานสูงในอัตราสูงกว่าของไทย แต่เทคโนโลยีต่ำ ในสถานการณ์ที่ 3 วิทยาศาสตร์พื้นฐานต่ำ เทคโนโลยีก็ต่ำ เช่นในประเทศไทย เป็นต้น เว้นแต่ในเรื่อง Bio-technology ซึ่งประเทศของเราที่ขณะนี้อยู่ในระดับสูง แต่ฟิสิกส์ของเราอยู่ต่ำกว่าเวียดนาม ถ้าดูอย่างนี้แล้ว สิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาก็คือ Technology foresight ก็คือการมองไปข้างหน้าว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า Technology บางอย่างจะเป็นอย่างไรอันเป็นสิ่งที่ญี่ปุ่นกับเยอรมัน กับประเทศอื่นๆ โดยเฉพาะออสเตรเลีย ถ้าเพื่อเราไม่มี Technology foresight แล้วเราจะไม่สามารถอธิบายได้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างเทคโนโลยีกับแรงงานที่จะเป็นแรงรู้ สัดส่วนของแรงงานที่เป็นแรงรู้ เราจะไม่สามารถวางแผนกำลังคนได้ เราไม่สามารถกำหนดอัตรากำลังภาครัฐได้ เราไม่สามารถที่จะดูผลกระทบของแรงงานที่จะหมดความสำคัญลงไป ใน sector และ sub-sector ได้ เราจะไม่มีเลยถ้าไม่มี Technology foresight ก็เป็นปัญหาที่ผมอยากจะหยิบยกเอาไว้

ในประการต่อไป การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรของเราเป็นอย่างไรผมคงจะพูดเฉพาะว่า การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของประชากรจะมีในลักษณะที่ว่าจำนวนประชากรสูงอายุจะเพิ่มขึ้น โดยมีการคาดคะเนว่า ในปี ค.ศ. 2000 หรือ 2543 จำนวนผู้สูงอายุของเราจะมีประมาณ 7.7 ล้านคน มันไม่ใช่ประเด็นที่ว่าเราจะต้องมีการเตรียมการณ์ในเรื่อง Gerontology หรือสุขภาพ วิชาการอย่างไร แต่ว่าเราต้องดูในแง่ของสังคมโดยมวลรวมว่า สิ่งทีโครงสร้างของประชากรผู้สูงอายุกำลังเพิ่มขึ้นนั้นเพิ่มขึ้นไปพร้อม ๆ กับจำนวนผู้สูงอายุซึ่งเป็นแรงงาน (labour force) เป็นอย่างไร ลักษณะครอบครัวเดี๋ยวมีมากขึ้นและมีพ่อแม่ทำงานทั้งคู่ และการที่พ่อแม่ทำงานทั้งคู่และผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น แต่

ว่ามีแนวโน้มที่จะไม่อยู่กับถูกเป็นครอบครัวชาวสยามแบบเก่า ผลจะเป็นอย่างไรนั้น ในทางสังคม จิตวิทยา และในทางวัฒนธรรมเรายังมีปัญหาเรื่องโรคระบาดหรือโรคเอดส์อีก ในขณะนี้ถ้าเราศึกษารูปแบบของโรคเอดส์ แล้วเราพบว่าถ้าอัตราของการขยายตัวแบบนั้นไม่ใช่กระจุกตัวอยู่เฉพาะผู้ใช้แรงงานประมง ผู้ใช้แรงงาน (labour) เท่านั้น แต่ยังขยายตัวไปปรากฏในหมู่ผู้ทำงานบริหาร รัฐวิสาหกิจ และราชการอีกด้วย ดังนั้นลักษณะการขยายตัวของโรคเอดส์ จึงไม่เพียงขยายตัวทางด้านปริมาณเท่านั้น แต่ยังข้ามไปขยายตัวในกลุ่มประชากรอื่นอีกด้วย ถ้าเผื่อว่าประเทศไทยในอนาคตจะมีสี่เหลี่ยม หกเหลี่ยม เจ็ดเหลี่ยม แปดเหลี่ยมเศรษฐกิจจะเกิดขึ้นแล้วแต่ แล้วมีการสร้าง infrastructure ทั้งทางบก ทางน้ำ และโดยเฉพาะทางบก ทางน้ำมีการสัญจรไปมามากขึ้น ที่เรียกว่า การเคลื่อนย้ายของคน หรือการไหลของคน (human flow) จะเป็นอย่างไร เราจะมีระบบอะไรที่จะระบุดำรงของแรงงานที่ย้ายถิ่นฐานมาจะเป็นอย่างไร เราไม่มี เรามีอัตราค่าจ้างขั้นต่ำและสวัสดิการสำหรับคนในสังคมเรา แต่แรงงานที่อยู่นอกกระบวนไม่มี เราไม่มีการคุ้มครองอะไรทั้งสิ้น ถามว่าจะต้องมีการคุ้มครองอะไรบ้างไหม ถามว่าแรงงานเหล่านี้ จะเป็นแรงงานถูกกฎหมายหรือนิติกฎหมาย บางคนก็บอกว่าอนุญาตให้อยู่ได้ เพราะว่าเรากำลังพัฒนาเศรษฐกิจ ถามว่าการพัฒนาเศรษฐกิจแบบนั้นผลกระทบทั้งหมด บวก ลบ มันจะเป็นอย่างไรต่อสังคม หมายความว่า เราเอาแรงงานถูก ๆ ของพม่า กระทั่งเอามาใช้ในอุตสาหกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมที่ต่ำต้อย (sunset) แต่เรารับประชากรมาในขณะที่ประเทศอื่นสามารถเลือกสรร เรามีนิโอบาส Hi ในด้านบวก นิโอบาส Hi ในด้านลบประเทศออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ เดนมาร์ก เวลาที่เขาเสนอเขาจะคิดเอา skilled professional ไปทั้งนั้น ลึกหน่อยเมืองไทยนิโอบาสนี้ จะเหลือแต่แรงงานถูก ๆ ซึ่งบวก cost บวกค่าใช้จ่ายอื่น ๆ อีกที่สังคมต้องให้กับบุตรของกะเหรี่ยง พม่าที่เกิดขึ้นในประเทศไทยด้วย ท่านลองดูเข้าไปว่า cost ที่เพิ่มขึ้นต่อประชากรในเรื่องการรักษาพยาบาล เรื่องอะไรต่าง ๆ ด้านการอำนวยความสะดวก แรงงานอพยพเหล่านี้เข้ามาใช้มันจะมีผลอย่างไร และนอกจากนั้น เมื่อถึงขั้นพูดถึงปัญหาเรื่องโรคเอดส์และสิ่งแวดล้อม หลายส่วนเข้ามาอยู่โดยมีปัญหारेื่องโรคเอดส์ด้วย และมีปัญหาเรื่องของการไปพลกกลางมาด้วย ผมเคยไปสุนนนานเมื่อ 3 - 4 ปีมาแล้ว เศรษฐกิจดีแล้วซดอีก ก็เลยจะเอาไปใส่เตาไปฆ่าเขาอีกว่า การล่อลวงหญิง แต่ที่นั่นก็เจอ ๆ เพราะว่าจริง ๆ แล้วที่นั่นเขาก็หัดค้าขายแล้ว ประชากรในเสฉวนมี 130 ล้านคน ส่วนใหญ่เป็นคนยากจนจนถึงขั้นในสุนนนานมีอีกจำนวนหนึ่ง เพราะฉะนั้นคนในเสฉวนไปทำงานโดยเฉพาะผู้หญิงไปทำงานอยู่ในสุนนนาน สิบสองปีมาแล้ว คุณหญิงเป็นจำนวนมาก ส่วนมากที่เราเห็น ถ้าใครเคยไปสิบสองปีมาแล้วผู้หญิงที่สิบสองปีมาแล้วนั้นแหละเป็นคนเสฉวนประมาณ 99.99 % เพราะฉะนั้นในลักษณะที่เป็นเช่นนี้ เราจะเห็นการฟัวตันโทษกับเงินในตอนนี้ไม่เหมือนกับการฟัวตันกับเงินในต้นศตวรรษที่ 20 แรงงานจีนเข้ามาอยู่ในไต้หวันไม่มีสภาพอะไรทั้งสิ้น ไม่มีสภาพเพราะว่าหลายคนเข้ามาเป็นพวกต่อต้านพวกแมนจู แต่ว่าแรงงาน

ที่เข้ามาในขณะนี้ ไทยกับจีนเริ่มมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ถามว่าแรงงานจีนแรงงานพม่าอะไรต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัญหาใหญ่ที่ผมคิดว่านักประชากรน่าจะต้องศึกษาว่า มันได้เพิ่มปัญหาให้กับเรามากหรือเปล่า หรือเราจะคิดเฉพาะระยะสั้นว่า แรงงานเหล่านี้เป็นแรงงานทดแทน

ทีนี้ในประเด็นก่อนจะสุดท้าย ผมอยากจะพูดว่าถ้าเมื่อโลกเราเป็นโลกทรัพยากรทุกอย่าง โลกอนาคตอีก 20 ปี จะไม่มีทางรองรับประชากร 11-15 พันล้านคนได้เป็นอันขาด ได้มีการคิดคำนวณมาแล้ว และที่สำคัญที่ผมอยากจะบอกอีกอย่างก็คือปัญหาใหญ่ในขณะนี้ไม่ได้อยู่ในโลกที่พัฒนา แต่อยู่ใน Africa อยู่ใน Central America อยู่ Middle East อินเดีย และอยู่ในจีน การเพิ่มจำนวนประชากรในสมัยใหม่นี้ไม่ได้เพิ่มเป็นล้านคนเหมือนกับต้นศตวรรษ แต่เพิ่มทีละเพิ่มเป็นพันล้าน ถามว่าความสามารถในการรองรับของโลกโดยส่วนรวม และความสามารถของสังคมแต่ละสังคมจะเป็นอย่างไร ผมคิดว่าสังคมไทยเมื่อมีประชากร 60 ล้านคนในขณะนี้ เรากำลังเริ่มแปรเปลี่ยนเป็นสังคมลูกจ้าง เป็นสังคมของลูกจ้าง (employee society) มากขึ้นเป็นลำดับ ลักษณะของสังคมแบบนี้องค์กรจะมีความสำคัญมากขึ้น และการลงทุนจะไม่ใช่ออกทุนในเครื่องจักรกล และเครื่องมือแต่อย่างเดียว แต่จะเป็นการลงทุนในทรัพยากรอื่น อีกตัวอย่างเช่นผม ๆ 8 เราปล่อยให้เข้ากับสถานการณ์พอดี สังคมไทยในขณะนี้ เป็นสังคมที่มีการแข่งขันมากขึ้น เป็นสังคมที่ให้โอกาสมากขึ้น พร้อม ๆ กับให้ความล้มเหลวกับคนด้อยค่ากันไป ถามว่าฉันจะอยู่ที่ไหน ประชากร 60 ล้านคนจะมีผู้ชนะ มีผู้แพ้ ผู้รู้กับไม่รู้ เหมือนดัง Peter Drucker บอกว่าโลกต่อไปจะไม่แบ่งเป็นประเทศที่ร่ำรวยกับประเทศที่ยากจน แต่จะแบ่งเป็นประเทศที่รู้กับประเทศที่ไม่รู้ ไม่ได้หมายความว่า คนเราจะรู้ไปหมด แต่คนเราที่ไม่รู้ก็มี เพราะฉะนั้นจะมีสถานการณ์ที่รวบแต่ไม่รู้ รู้แต่ไม่รวม และทั้งรวมและรู้ ซึ่งคนกลุ่มนี้คือคนส่วนน้อยที่เป็นผู้นำ คือเป็นกระเปาะเล็ก ๆ อยู่ในสังคมไทยเวลานี้มีอยู่แล้ว คนเหล่านี้จะมีลักษณะเหมือนกับคนอื่น ๆ ทั่วโลก ลักษณะจะเป็นแบบเดียวกันในเรื่องของ taste ในเรื่องของการศึกษาที่ได้ในเรื่องของเครื่องมือหรือภาษาที่เขาใช้ ภาษาอังกฤษสามารถเข้าไปใน site ต่าง ๆ ใน internet ได้ สามารถที่จะสร้างชุมชนใหม่ข้ามรัฐได้ การข้ามรัฐที่หมายถึงหรือ by passing the state ซึ่งไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เดิมพวก Marxist คิดว่ารัฐจะเปลี่ยนไปเป็นอื่นเป็นคอน และในที่สุดก็สังคมนิยม Communist ประชาธิปไตยก็บอกว่า รัฐจะเปลี่ยนไปเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่ผมคิดว่ารัฐจะไม่เปลี่ยนไปเป็นอะไร แต่รัฐจะถูกข้ามไป รัฐจะถูก by pass โดยชุมชนร่วมกับชุมชนของ internet และชุมชนจากสื่อของ cable T.V. โดยเฉพาะการมาของ fiber optic หรืออย่างที่นาย Negroponte ว่าไว้ในเรื่อง Being Digital บอกว่าต่อไปนี้ place กับ space ไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยกัน เท่าที่ผ่านมาโลกเป็นโลกของ atom ต่อไปจะเป็นโลกของ bits หมายความว่า ในสมัยก่อน place กับ space ต้อง

อยู่ด้วยกัน จะต้องตั้งอยู่ใน space อันนี้ใน fiber optic เราจะ transfer bits ซึ่งจริง ๆ แล้วไม่มี place เข้าไปสู่บ้าน ผู้เมือง สำนักงานต่าง ๆ เพราะฉะนั้นถามว่าใครจะเป็นผู้รับภาระ ประชากรที่เป็นผู้รับ อันนี้เราจะแบ่งเป็นนักประชากรหรือนักอื่น ๆ ไม่ได้ยึดต่อไปแล้ว นักประชากรต้องเป็นฐานสำคัญของนักอื่น ๆ เพราะว่าประชากรเป็นชีวิตที่ต้องมีอยู่ แต่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นก็คือ ปัญหาที่จะถามว่า ถ้าสังคมมีความหลากหลายซับซ้อนกันมากขึ้น มีศูนย์กลางมากขึ้น มีเมืองใหญ่มากขึ้น มีจังหวัดที่มีพื้นที่ของเมืองมากขึ้น ถามว่าจะรองรับอย่างไร เวลานี้เราพบแล้วว่า ปัญหาที่ไม่มีการคิดกันอย่างรอบคอบ คิดที่จะทำพื้นที่ให้มีเทศบาล อีกทั้งให้มีสภาตำบล อบจ. ยังคงหลงเหลืออยู่ไป ๆ มา ๆ พื้นที่ที่เป็น urban area ในบางแห่ง อบจ. ไม่มีพื้นที่การทำงานเลย อันนี้เป็นตัวอย่างต่อไปเมื่อประชากรเรามี 60 ล้านคน แนวทางของสภาพัฒนาฯ ที่กำหนดไว้ในแผน ฯ 8 คือ แนวทาง AFP คือแนวทางที่ถูกต้อง A คือ area F คือ function P คือ participation ในขณะที่จะต้องมีการทำระบบ GIS ทั่วประเทศ ขณะนี้มีการทำทั้งจังหวัดนครนายก และเพชรบุรี มีการทำ GIS ในระดับจังหวัดซึ่งจะเห็นรายละเอียดของตำบลและหมู่บ้านทั่วประเทศไทย เพื่อไม่ให้การใช้ทรัพยากรซ้ำซ้อนกัน ไม่ใช่วางแผนซ้ำซาก ซบซ้อนซ้ำกันไปซ้ำกันมา เมื่อน้ำท่วมคราวที่แล้ว หน่วยงาน 3 หน่วยงานของกรมชลประทานแห่งเดียวกันมาที่สำนักงานประมาณ เพราะฉะนั้นเวลาเราพูดถึงประชากรที่เพิ่มมากขึ้นก็พูดถึงการนำ technic technology มาใช้ในการประกอบการตัดสินใจในการวางแผนมากขึ้น โดยสรุปคือว่าต้องหันไปใช้ Area Analysis หรือ AA Area Analysis ไม่ได้หมายความว่า เป็น area ในแง่ของ administrative boundary อีกต่อไป แต่เป็นในแง่ของลุ่มน้ำ ในแง่ของการมีป่าสาละวนหรือไม่มีป่าสาละวน เป็น area ของการหา compacity ของภูมิศาสตร์ว่าขนาดกว้าง ขาวเท่าไร มี compacity หรือไม่ ถ้ามีน้อย พื้นที่ขาวมากเหมือนหนองคาย แล้วก็ยังมีอีกด้านติดกับประเทศอื่นแล้วจะเป็นอย่างไร ในขณะที่อีกด้านหนึ่งเขาเป็นรัฐ แต่ของเราเป็นจังหวัด หรืออำเภอเท่านั้น มีปัญหาเรื่องร่อนน้ำ หรือการลดการร่อนเขาเขาตัดสินใจโดยรัฐ แต่เราตัดสินใจแบบจังหวัด อำเภอ สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณา ถามว่า compacity มีผลอย่างไรในเรื่อง administrative boundary เป็นเรื่องของศตวรรษที่ 19 และศตวรรษที่ 20 Area Analysis ในแง่ของ AFP ที่สภาพัฒนาฯ กำหนดในแผน ฯ 8 จะต้องเป็นตัวตั้ง ในการที่จะช่วยแก้ไข ไม่ใช่ปัญหาของประชากร แต่ปัญหว่าความซับซ้อนของคน ชุมชนและทรัพยากรในพื้นที่ เราจะจัดการอย่างไร ปัญหาที่จะเกิดขึ้นอีกอย่างหนึ่งคือ ผลประโยชน์ของประเทศที่มีประชากร 60 ล้านคนจะหลากหลายมาก ในขณะนี้เราพูดว่า สหภาพมีรัฐบาลอย่างนี้ ถามว่าประชากร 60 ล้านคนของเรา ส่วนใหญ่กิจกรรมที่ประชากรทำกันโดยเฉพาะอย่างสูงในระดับที่มีอำนาจตัดสินใจ เป็นกิจกรรมที่ตนเองเรียกว่าทอนกำลัง หรือฝึกกำลัง ผมคิดว่าทอนกำลัง เพราะฉะนั้นจึงมีประชากรมาก การทอนกำลังยิ่งสูง ไม่มีการฝึกกำลังประชากร เพราะฉะนั้นขนาด

ของประชากรมีความสำคัญในระดับหนึ่งเท่านั้น ขนาดประชากรของประเทศไทยในอีก 10 - 20 ปีข้างหน้า อาจจะมีได้ถึง 80 ล้านคน แต่ถ้ากว่า 80 ล้านคน สัดส่วนของแรงงานการกับแรงงานจะเป็นอย่างไร ในขณะนี้ได้มีนโยบายหรือไม่ในการพัฒนาทักษะประชากร ถ้าประชากรมีมากขึ้น สัดส่วนของผู้สูงอายุมีมากขึ้น บทบาทของผู้สูงอายุเป็นอย่างไร ในขณะนี้มีสมรรถนะของผู้สูงอายุในระดับ professional ที่อยู่กับกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งส่วนมากจะไปทำงานตามที่ต่าง ๆ แต่ว่าในชนบทเหลือแต่คนแก่กับเด็ก อย่างที่เราว่ากัน ที่มีผลกระทบอย่างอื่นในเรื่องการศึกษา

ผมขอสรุปเป็นข้อแนะนำ 2-3 ข้อ ข้อแรกคือ ต่อไปการศึกษาจะมีความสำคัญอย่างมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาเด็ก ๆ ผมตัดสินใจว่า บั้นปลายชีวิตของผมตั้งแต่ผมเป็นคนแก่อายุ 52 จนถึงอายุ 60 กว่าปี ผมจะไปอยู่กับเด็ก ๆ ผมมีเด็ก 919 คน ได้มีคนของกระทรวงศึกษาธิการ บอกว่าขอให้ผมขยายเป็น 1,500 คน ผมบอกว่าผมไม่ขยายหรอก เพราะว่า 919 คนของผมนั้น ผมจะทำให้เป็น 1 ใน 100 กับเท่ากับ 100 ผมบอกกับนักเรียนของผมว่า พวกเขาคงเป็น 1 ใน 100 ในแง่จริยธรรม ความดีในแง่ของความเป็นมนุษย์ ในแง่ของความเป็น ecologist คิดดู ถ้าเมื่อเด็ก 919 คนเป็น ecologist ผมคิดว่าประเทศไทยคงจะมีคนอย่าง ดร.พิสิษฐ์ ฆ พัทลุง เพิ่มอีก 900 คน 1 เท่ากับ 100 ผมขอความว่าอย่างไร ผมขอความว่าสมรรถภาพของเด็กจะต้องเท่ากับ 100 คน ผมขอความว่าจริง ๆ แล้ว ผมไม่ได้สอนนักเรียน 919 คน ผมสอนนักเรียน 91,900 คน เพราะว่า 1 จะเท่ากับ 100 นี้ผมมาถึงคุณภาพ ผมมาถึงการฝึกเด็กให้รู้จักคิด ผมได้บอกในที่ประชุมแห่งหนึ่งว่า เด็กตั้งแต่ ป.3 จนถึง ม.6 จะเรียน method ของ Tony Buzan กับ Edward De Bono การศึกษาของเราในอนาคตนี้จะมีเหมือนที่ผมบอก คือ หลากอย่างที่เราคุ้นไปในเรื่องของ equipment หรือ computer และอื่น ๆ แต่ในเรื่องจิตวิทยาเราไม่มี ในเรื่องสิ่งแวดล้อมนั้นผมขออาจจะเรียนท่านว่าต่อไปว่าเด็กใน กทม.ส่วนใหญ่จะไม่มีอากาศของตัวเองหายใจ แต่ถ้าสี่อากาศของผู้อื่น ผมมีเด็กในโรงเรียน 919 คน มีครูพนักงาน คนงานอีกรวมแล้ว ประมาณ 1,000 กว่าคน ที่นี่จะเป็นที่เดียวในกรุงเทพฯ ที่มีอากาศหายใจจากที่ของตัวเองอย่างเพียงพอหรือมีระบบ zero discharge ของน้ำ สิ่งเหล่านี้ผมขอความว่า เมื่อประชากรไทยมี 80 ล้านคน คุณภาพของประชากรเป็นอย่างไร จริง ๆ แล้วสิ่งที่เกาหลีได้ทำนั้นเกาหลีบอกว่าเป้าหมายของเราไม่ใช่รู้เท่าทันโลกแบบ globalization ผมพบกับผู้ว่าประธานาธิบดีของเกาหลีเมื่อ 8 เดือนที่แล้ว เรามาหาผมและมาประชุมเรื่อง globalization และ education ด้วย ได้บอกปัญหาของการศึกษา ไม่ใช่รู้กว้างรู้เท่าทันโลก แต่ต้องรู้จักตัวเราเอง หาศักยภาพในตัวของเด็ก ออกมาให้เต็มเปี่ยมที่สุด และสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งแวดล้อม สรรพสัตว์สรรพสิ่งได้อย่างสันติสุขและไม่เบียดเบียนกัน เป็นเรื่องของการอยู่ร่วมกัน เป็นเรื่องของ co-habitation เป็นเรื่องของ

co-evolution และในลักษณะนี้เราต้องคิดใหม่ว่าเมื่อประเทศไทยมีประชากร 60 ล้านคน ประเทศไทยต้องเริ่มกระบวนการคิดใหม่ ประเทศไทยจะคิดแบบเก่า ๆ ดำเนินรสนแบบเก่า ๆ เพิ่มปริมาณเพิ่มงบประมาณในเชิงปริมาณ สร้างถนน สร้างบ่อน้ำ สร้างอะไรต่ออะไรแบบดั้งเดิม โดยไม่คำนึงถึงการพัฒนาบอกว่าทำให้หนึ่งเป็นหนึ่งร้อยหรือหนึ่งเท่ากับร้อย เราจะเป็นประเทศที่เป็นทวีปเอเชีย คือประเทศที่มีวิชา ประเทศที่มีวิชานั้นก็คือประเทศที่อาจจะรู้เรื่อง computer รู้ CNN รู้อะไรมากมาย แต่ไม่รู้จักตัวเองไม่รู้จักพอ ไม่รู้จักชีวิตที่ดีคืออะไร สัมผัสเหงาทางวัฒนธรรมของตัวเองเพื่อลดทอนตัวเองดูหมิ่นดูแคลน ไม่เชื่อมั่นในตัวเอง สิ่งในโลกตะวันตกได้กระทำต่อโลกตะวันออกที่ร้ายแรงที่สุดคือ การทำให้โลกตะวันออกสับสนอน เสือความเชื่อมั่นในตนเอง อะไรที่เป็นของดีของเรา เราไม่เห็นว่าเป็นของดี ต่อเมื่อ Fritjof Capra ไปเขียน The Turning Point เราจึงมาสนใจแล้วจริง ๆ แล้ว Capra ไม่ได้ทำอะไรเลย ไม่ได้ทำอะไรใหม่เลย สิ่งที่เขาทำคือ เขาศึกษาจากเต๋าจากเซ็น จากศาสนาพุทธ เราคุ้นเคยกับ Fuzzy logic เพราะ Bart Kosko เขียนบอกว่า สิ่งกับ Buddha พูดนั้นคือ สิ่งที่เกี่ยวข้องว่าดีกว่า Aristotle มาก เพราะฉะนั้นในทันทีที่แปลแล้ว สรุปในแง่ของสิ่งที่ผมเกริ่นไว้ตอนต้นว่าในระยะ 100-200 ปีเป็นต้นมานั้น ประชากรก็คือคนนั่นเอง โลกนี้ก็คือมนุษย์เชื้อสายพันธุ์ต่าง ๆ มีความหลากหลายทั้งทางชีวภาพ ศาสนา วัฒนธรรม จริยธรรม ความรู้ ทั้งความรู้พื้นบ้าน ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แต่ว่าในระยะ 100 - 200 ปีนั้น มีประติรูปกรรมทางตะวันตกทั้งในรูปองค์กรทั้งในรูปอาวุธ การคุกคามและที่สำคัญที่สุดก็คืออาวุธทางความคิด ทางวัฒนธรรมที่ทำให้เราสับสนอนมาเป็นเวลา 100 ปี สิ่งสำคัญในเรื่องนโยบายประชากรหรือเรื่องประเทศไทยมีประชากร 60 ล้านคน จะเป็นอย่างไร ก็คือการค้นคืนทางวัฒนธรรมเป็น cultural awakening เรื่องนี้ถ้าไม่มีการค้นคืนทางวัฒนธรรมเราคงจะมองระบบการศึกษาของอเมริกัน ทดลองกับเด็กเราจนเป็นเหตุสะเทือนไม่รู้กี่คนแล้ว เวลาที่เขาเรียกว่า general x ตอนผมแต่งงานมีคนให้ของขวัญเป็นหนังสือเรื่องเด็กของ Spock Spock บอกว่าให้หนักท้องเด็ก ให้เด็กนอนดึกหาก ถ้าเด็กร้อง ปลอวให้มันร้อง อย่าไปอุ้มมัน อย่าพาไป ในการอุ้มเด็กพาไปนั้นมึจุดมุ่งหมาย คือ ให้เด็กเร่ออกมาหัดดูแลตัวเองแล้ว แต่ตามที่ Spock แนะนำนั้น ไม่ต้องโกวเปิด ไม่ต้องกล่อม ตามว่าหนังสือของ Spock ก่อให้เกิดอะไรในสังคมอเมริกาทำให้เกิดสิ่งที่ให้ความอนาทรกันระหว่างพ่อแม่ลูก เผลอหนึ่งโหมดริบ ลูกส่งแม่ไปอยู่สถานคนชรานั้นก็ป็นธุรกิจแบบใหม่ก็คือ สร้างบ้านให้คนแก่อยู่ ให้เล่นเบรจ ให้เดินไปเดินมา นาน ๆ ลูกก็มาเยี่ยมสักที เพราะฉะนั้นการเลี้ยงเด็กแบบ Spock ทำให้สังคมล่มสลาย สลายในทางจิตใจไม่ได้สลายในทางวัตถุ

ในประการสุดท้ายที่ผมอยากจะฝากไว้ก็คือว่าขอให้เราคิดให้ลึกในเรื่องสวัสดิการ อเมริกา อังกฤษ และ ยุโรปนั้น โดยอิทธิพลของระบบคิดแบบหนึ่งและคั้งการแข่งกันกับสังคมนิยม รัฐก็จัด

สวัสดิการให้เต็มที่ เป็นสิ่งที่เรียกว่า Entitlement ที่มี Medicare มี education และมี unemployment benefit รวมทั้ง disability ปรากฏว่า entitlement ทั้งหมดนี้ทำให้สหรัฐฯ อุ่นจนทางเศรษฐกิจ ทำในสหรัฐฯ ต้องซื้อได้วันมาก เพราะว่าได้วันมีเงินสำรอง เงินตราต่างประเทศมาก รวบรวมมาก ได้วันไปซื้อเรือบินเป็นฝูง สหรัฐฯ เป็นหนี้ UN ได้วันก็จะจ่ายให้หมด สหรัฐฯ อุ่นหลายเพราะ entitlement สหรัฐฯ เปลี่ยนความยากจนของคนจนให้กลายเป็นสวัสดิการในเมือง มีเด็กมาเข็ดครด เข็ดไปเข็ดมาใน New York เราคิดว่าที่นั่นมาลูงานที่กรุงเทพฯ ไม่ใช่เป็นการค้นคิด วิธีการหาเงินของคนจนในเมือง ในสหรัฐฯ คนส่วนมากเสพติด ในอังกฤษส่วนมากเป็น alcoholic กินเบียร์กินเหล้ามาก ในอิตาลีมีคนประมาณ 7 แสนคน ไปขอ disability benefit ทั้ง ๆ ที่ไม่ใช่ผู้พิการ ททำให้รัฐบาลของอิตาลีพังมาแล้ว สำหรับเมืองไทย เวลาเราพูดถึงนโยบาย ประชากร พูดถึงภารกิจที่รัฐต้องรับ เราจะต้องพูดถึงเรื่องของการศึกษา เรามีการวิจัยปรากฏมาแล้วใน สหรัฐฯ ว่า ปัจจัยสำคัญที่สุดที่ทำให้คนจนต่างกับคนรวย หรือระหว่างคนจนด้วยกัน หรือการที่คนชั้นต่ำสุดมาสู่ชั้นชั้นกลางได้คือ การศึกษา สหรัฐฯ จึงเน้นปฏิรูปการศึกษา เร่งให้การศึกษา ไม่ใช่ไปให้ entitlement และไม่ใช่ไปให้เงิน unemployment อีกประการหนึ่งที่ผมอยากฝากไว้ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ อะไรที่สังคมตะวันตกผ่านมานานของความทันสมัยและการพัฒนาได้พิสูจน์แล้วว่าไม่น่าจริง เลี้ยงลูกแบบ Spock เด็กอเมริกันโตมากลางเป็นคนจิตใจกระด้าง ในเมื่อเขายังเด็ก เขาร้องทำอะไร พ่อแม่ไม่อุ้มเขา เขาโตขึ้นมาเขาก็มีจิตใจกับพ่อแม่ของเขาอย่างนั้น แต่ของเราทั้งอันทั้งไกวเปล คนพัฒนา เศรษฐกิจมาบอกว่าจะจริง ๆ ประเทศคือพัฒนา คือพัฒนาเพราะไม่มีวันชด ฉามว่าทำไม เพราะว่า Toilet training ไม่ได้ พ่ออย่าให้เรื่อราด อุ้มไปเรื่อราดไป Toilet training ถ้า ต้องหัดไป ฟังกระโถนตั้งแต่อย่างเท่านั้นเท่านั้น เป็นทฤษฎีเลย เรือนมาผมก็ยังงง ๆ เลอ คอนผมเวียนเมื่อช่วงปี 1960 ผมมาแต่งงานเมื่อปลาย 1969 มีคนเอาหนังสือวิธีการเลี้ยงลูกของ Spock มาให้ผม แม่ผมเลี้ยงผมมาตลอด โดยมีตำราและการสั่งสอนของท่านผู้หญิงหัว อนุรักษ์ราชชนกเทียร มีการสอนให้ใช้น้ำมันและทุ่ง ไร่ฮามาทางสการอบ ๆ สะคือ แล้วก็ใช้วิธีไกวเปลบ้าง อุ้มบ้าง คอนเล็ก ๆ ก็พาไปตลาดบ้าง คุณหลวง พรหมกัณฑ์ ซึ่งถ้าตลอดก็เอาคัมคียบผมออกมา วันเกิดท่าน แม่ผมก็เอาผงนมต้มโอบชะมวงไปให้บ้าง สิ่งเหล่านี้เพื่อทำให้เราเติบโตมาแบบหนึ่ง แต่ฝรั่งเขาเติบโตมาอีกแบบหนึ่ง เพราะฉะนั้นที่สุดของที่สุดก็คือว่า เรามีประชากร 60 ล้านคน จิตวิทยาเราเป็นอย่างไร เราจะรวนอะไรไหนก็ตามแต่จะต้องคำนึงถึงเรื่องจริยธรรมด้วย ไม่ใช่ว่าผมมีแผนฯ 8 ออกมาแล้วก็โล่งใจว่าทุกอย่างมีแล้วอยู่ในแผนฯ 8 ไม่ได้มันต้องปฏิบัติจริง ผมขอฝากไว้ด้วย ผมได้พูดมาตามที่ท่านกำหนดให้มาพอดี ผมอาจจะผิดพลาดทางด้านประชากรศาสตร์ไปบ้าง ต้องขออภัยด้วยครับ

นศ.วาทินี: ในนามของคณะผู้จัดตั้งขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อท่าน ศ.ดร.ธีรอนันต์ สมุทวณิช คิดว่าคงไม่จำเป็นที่จะต้องมา brief หรืออะไรอีกในเรื่องที่ท่านปรากฏ เพราะค่อนข้างจะครบถ้วน ท่านได้ให้ข้อคิดที่น่าสนใจมาก ค่อยไปขอทราบเงื่อนไข รศ.ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ มอบของที่ระลึกแก่ศาสตราจารย์ ดร.ธีรอนันต์ สมุทวณิช ด้วยค่ะ

สำหรับใน section ค่อยไป จะเป็นเรื่อง ที่คณะก่อนโอบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า ซึ่งมีท่านผู้มีเกียรติจากหลายวงการเข้าร่วมแสดงทัศนะ ท่านแรกขอเรียนเชิญ คุณนิทัศน์ ธีระวิทย์ รองปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ท่านที่สอง นายแพทย์ปารกม วุฒินงค์ อธิบดีกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ส่วนท่านที่สาม นศ.ดร.กฤตภา ลาชันนิกุล อาจารย์ประจำสถาบันวิจัยประชากรและสังคม ขอกราบเรียนเชิญค่ะ

ในช่วงนี้ก็ได้รับเกียรติจากท่านผู้รู้และผู้มีประสบการณ์ทั้ง 3 ท่าน ในการแสดงทัศนะก่อนโอบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า ซึ่งทั้ง 3 ท่านเป็นผู้ที่คุ้นเคยและเชี่ยวชาญในเรื่องเกี่ยวกับเรื่องของประชากร และได้สิ่งสัมผัสประสบการณ์ทางด้านนี้มาช้านาน ท่านแรกที่ฉันจะขอแนะนำคือ คุณนิทัศน์ ธีระวิทย์ ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเป็นรองปลัดกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ท่านมีประสบการณ์มากในอดีตที่ผ่านมา ท่านเคยเป็นผู้อ่านวอการกองคนงานต่างประเทศ และเป็นผู้อ่านวอการกองวิชาการและวางแผน เคยเป็นเลขาธิการ สกว. ที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาแรงงานแห่งชาติ เป็นอดีตผู้อ่านวอการสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงาน รวมทั้งเป็นรองอธิบดีกรมพัฒนาฝีมือแรงงานด้วย ฉะนั้นท่านจะมีประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องประชากรทางด้านแรงงานค่อนข้างมากทีเดียว สำหรับท่านค่อยไปคือ นายแพทย์ปารกม วุฒินงค์ หรือ หมอปารกมที่เรารู้จัก อาจารย์หมอปารกมท่านรับราชการมาตั้งแต่ 30-31 ปี ค้นเคยในเรื่องประชากรมาโดยตลอด ปัจจุบันท่านดำรงตำแหน่งเป็นอธิบดีกรมอนามัย ท่านมีกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำเพื่อสังคมมากมาย ท่านเป็นผู้อ่านวอการโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ ซึ่งเป็นโครงการที่ทั่วโลกยอมรับในความสำเร็จเกี่ยวกับการลดอัตราการเพิ่มของประชากร นอกจากนั้น ท่านยังเป็นประธานคณะดำเนินงานโครงการณรงค์จัดโรคขาดสารไอโอดีนและเป็นผู้อ่านวอการโครงการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกระทรวงสาธารณสุข รวมทั้งได้รับประกาศเกียรติคุณเป็นบุคคลตัวอย่างในปี 2538 ประเภทนักวิชาการส่งเสริมการพัฒนาสาธารณสุข นอกจากนี้ในอดีต ท่านยังได้รับรางวัลดีเด่นในฐานะที่เป็นแพทย์ชนบทของคณะแพทยศาสตร์ ศิริราชพยาบาล เมื่อปี 2528 ท่านที่สามคือ นศ.ดร.กฤตภา ลาชันนิกุล ท่านเป็นนักประชากรที่มีชื่อคนหนึ่งของประเทศ และปัจจุบันท่านก็เป็นอาจารย์ประจำอยู่ที่สถาบันวิจัยประชากรและสังคม ท่านมีความรู้เรื่องเกี่ยวกับประชากรในหลาย ๆ

ด้านอสังหาศึวจัปฮาก โดยเฉพาะในเรื่องทางด้านการค้าอื่น เรื่องของผู้หญิง ในเรื่องของพฤติกรรมทางเพศ และล่าสุดท่านก็ได้ทำงานเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติ เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านประชากรค่อนข้างมาก และเป็นที่รู้จักกันในหลาย ๆ วงการ ไม่เฉพาะแต่งานประชากรเท่านั้น ในรอบนรกคิดนั้น จะกำหนดให้เวลาท่านละประมาณ 15-16 นาที ซึ่งช่วงนรกคิดว่าฮากให้เริ่มต้นที่ทบทวนปรแกรมก่อนละ จากนั้นจะถามด้วย ดร.กฤษดา ท่านบอกว่าวันนี้ท่านจะไม่เน้นแรงงาน จะมุ่งที่ผู้หญิงอย่างเดียว ส่วนลำดับที่สามก็จะเป็นท่านรองปลัดฯ นิทัศน์ รุกราบเรียนเชิญคุณหมอเดชะ

พ.ปรากรม : รอบคุณท่านอาจารย์และท่านผู้มีเกียรติที่เคารพ กระผมเองต้องขออภัยที่อาจมีการเตรียมตัวสำหรับการพูดในวันนี้ไม่สมบูรณ์ อันที่จริงได้เตรียมแผ่นใสไว้หลายแผ่น แต่คิดว่าคงไม่มีเวลาพอ และเนื่องจาก ดร.ธีรอนันต์ ได้กล่าวนำไว้มานี้แล้วในเรื่องของประชากรไทยในภาพรวม และจุดประเด็นสำคัญ กราบเรียนว่าถ้าจะเทียบกับสถานการณ์ของประชากรโลก ในขณะนี้ประชากรมีจำนวนประมาณ 5.8 พันล้านคน และอีกประมาณ 20 ปีข้างหน้าคงจะเป็น 7.1-7.8 พันล้านคน ซึ่งเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมหาศาล สำหรับสถานการณ์ของประชากรไทยขณะนี้คาดการณ์กันว่า ในเดือนพฤศจิกายนนี้เราจะมีประชากรประมาณ 60 ล้านคน และในอีก 20 ปีข้างหน้าจะมีประมาณ 69 หรือ 70 ล้านคน อาจจะไม่ถึง 70 ล้านคน อัตราตายด้วยโรคเอดส์อาจจะช่วยลดลงบ้าง ทั้งนี้สำหรับสถานการณ์ปัจจุบันนี้อัตราเกิด อัตราตายและอัตราการเพิ่มประชากรนั้น ก็เป็นที่ทราบกันอยู่แล้วถ้าเมื่อเราจะนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 ไปถึง 2538 หรือในอีก 25 ปีข้างหน้า อัตราเกิดของเราก็จะลดลงมาก ในปี 2533 ประมาณ 20 ‰ ปี 2538 ประมาณ 10-20 ‰ คือ 1,000 แต่พอถึงช่วง 25 ปีข้างหน้าก็จะเหลือ 10 กว่า ๆ คือ 1,000 ในขณะที่อัตราตายซึ่งลดลงเป็นลำดับ แต่ว่าจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น อัตราตายที่ลดลงตามลำดับจะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น คาดประมาณว่าหลังจากปี 2543 ไปแล้ว อัตราตายก็จะขึ้นไปเล็กน้อยจนถึง 25 ปีข้างหน้า ขณะที่อัตราตายไม่ถึงประมาณ 6 กว่า ๆ ก็อาจขึ้นไปถึง 7 กว่า ๆ หรือ 8 ในขณะเดียวกันอัตราเพิ่มประชากรก็จะลดลงไปตามที่ได้ทราบกันอยู่แล้ว อัตราเพิ่มมีประมาณร้อยละ 1.2 ลดลงไปเป็นลำดับ อัตราการเจริญพันธุ์ของไทยก็ลดลงอีก ขณะนี้สตรีไทยมีลูกประมาณ 2 คนโดยเฉลี่ย ไม่ค่อยถึง 2 คือ คนไทยมีลูก 1.9 กว่า ๆ พอไปอีก 20 ปีข้างหน้าก็จะมีลูก 1.79 คน เพราะฉะนั้นถ้าไปตามตัวเลขนี้ก็ค่อนข้างจะคิดลบ เพราะว่าครอบครัวหนึ่งมีพ่อกับแม่ และมีลูกไม่ถึง 2 ก็คิดลบ ฮากโดยเฉลี่ยก็จะสูงขึ้น สำหรับผู้ชายจะมีอายุสูงสุดเฉลี่ย 60 ปีกว่า ส่วนผู้หญิง 70 ปีกว่า และคาดว่าในอนาคตเราจะมีผู้สูงอายุเกิน 60 ปี ประมาณ 3 ล้านคน อีกประมาณ 20 ปี ก็อาจจะสูงขึ้นไปถึง 6-7 ล้านคน ผลกระทบที่สำคัญก็คือการย้ายถิ่น เมื่อสักครู่นี้อาจารย์ธีรอนันต์ได้พูดถึงแรงงานจากต่างประเทศ และในประเทศไทยเราก็จะมีการย้ายถิ่นที่เป็นปัญหาที่เราจะต้องดูแล เชื่อว่าอีกสัก 20 ปี เาเป็นว่า

สิ้นทศวรรษนี้ ขึ้น ค.ศ. 2000 เราจะมีคนเข้ามาอยู่ในเมืองมากขึ้น ประมาณว่าปี 2553 ในเขตเมือง
ก็จะเป็น 40 x ขึ้นไป และเขตชนบทเหลือ 50-60 x สำหรับขนาดครอบครัวก็จะเล็กลง อีก 20 ปี
ข้างหน้าก็จะมีขนาดครอบครัวประมาณ 3 คน เวลาเราใช้ตัวเลขขนาดครอบครัวหนึ่งประมาณ 4-5 คน
กว่า ๆ อีก 20 ปีข้างหน้า ขนาดครอบครัวประมาณ 3 คน สำหรับผลกระทบอื่น คือ ประชากรในวัย
ทำงานจะต้องแบกรับภาระในการดูแลผู้สูงอายุมากขึ้น เนื่องจากจำนวนผู้สูงอายุที่มากขึ้น กลุ่มของคน
วัยทำงานมีผลกระทบเนื่องจากเกิดโรคที่เกี่ยวกับเพศสัมพันธ์ หรือโรคจากการทำงานหรือโรคจากการ
ประกอบอาชีพ ในส่วนของการแพทย์และสาธารณสุขจะมีปัญหาส่วนนี้ ส่วนผู้สูงอายุก็จะเป็นโรคเรื้อรัง
และโรคผู้สูงอายุมากขึ้น และจะมีค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพมากขึ้น สำหรับโรคเอดส์นั้น แม้ว่า
ตอนนี้ในการประมาณการว่ามีคนติดเชื้ออยู่ประมาณ 7-8 แสนคน และผู้ที่เป็เอดส์ประมาณ 3 หมื่นคน
ตายไปแล้วประมาณหมื่นกว่า แต่ว่าตาม trend หรือแนวโน้ม เป็นที่ค่อนข้างชัดเจนว่าจะมีอัตรา
การติดเชื้อและการเป็นโรคนี้นลดลง แต่จำนวนคงไม่ลดลง จริง ๆ ก็มีคนที่ติดเชื้อมาแล้วว่าในปัจจุบัน
นี้ หลังจากที่มิโครงการควบคุมก็มีอัตราลดลง ส่วนผลกระทบของการที่คนตายเนื่องจากเป็นเอดส์นั้น
คาดว่า ในอีก 20 ปีข้างหน้า ยังจะไม่มากพอที่จะเกิดการเปลี่ยนแปลงจนเกิดการลดขนาดประชากร
แต่จะเป็นไปได้ว่าลดการเพิ่มประชากรนั้น มันลดลงแล้ว หักกลบรอบหนึ่งก็คิดว่าเป็นเอดส์กับไม่เป็นเอดส์
เอามา Project ไปแล้วก็ไม่ถึงกับจะเกิดการหมุนกลับจนเป็นการติดลบไปตั้งแต่ต้น อันนี้เป็นภาพรวม
ที่พอถึงนโยบาย ถ้าเราดูนโยบายประชากรโลก ในการประชุมนโยบายกับการพัฒนาที่กรุงโตเกียวเมื่อปี
พ.ศ. 2537 ก็วางเป้าหมาย หรือวางนโยบายไว้ล่วงหน้าว่า อีก 20 ปีข้างหน้าก็เน้นประเด็นหลัก 3
ประการ อันที่หนึ่งคือ การขยายโอกาสทางการศึกษา โดยเฉพาะสำหรับเด็กผู้หญิง ประการที่ 2 ลด
อัตราการตายในมารดาและทารก ในส่วนที่ 3 คือการเพิ่มการให้บริการทางสุขภาพที่มีคุณภาพสำหรับแม่
และเด็ก รวมทั้งการวางแผนครอบครัว ผมเห็นว่าประการนี้เป็นเรื่อง global เป็นเรื่องของโลก
เนื่องจากว่าปัญหาประชากรโลกนั้นจะแตกต่างกับปัญหาประชากรของไทย ความสำเร็จของโครงการ
วางแผนครอบครัวนั้นทำให้เรามีปัญหาซึ่งแตกต่างกันในเรื่องของการควบคุม ขนาดของประชากรเรา
ไม่มีปัญหา เมื่อพูดถึงนโยบายประชากรไทย ตามแผนฯ 8 ที่ได้กำหนดทิศทางในเรื่องของโครงสร้างและ
การกระจายตัวประชากรไว้ 2 หัวข้อใหญ่ อันที่หนึ่งคือ การสนับสนุนให้คนไทยมีขนาดครอบครัวที่
เหมาะสม สองคือการส่งเสริมให้มี.....
(เทปอัดขาดหายไป)

พศ.ดร.กฤษณา : เทปอัดขาดไปในช่วงแรกที่อภิปราย 15 นาที

(ม้วนที่ 2)

รองปลัด ฯ นิติสาร :จบปริญญาดุษฎีแล้วยังทำงานทำไม่ได้ในบางสาขา อังกฤษอยู่นอรั้ว ค่อมมาประการที่ 3 เมื่อได้งานทำแล้ว ก็คงอยากจะได้ที่ที่เหมาะสม สามารถเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ตามอัธยาศัย ไม่ได้หมายความว่ามาตรฐานต่ำเหลือเกิน อย่างเช่น นั่งมองโฆษณาในที่ว่ามีอะไรทำอะไร แล้วเราเองมันไม่ถึงสักที ก็คงไม่ได้ ในสังคมที่มีข้อมูลข่าวสารมากมาย เปิดทีวีเห็นโฆษณา จะไปห้ามไม่ให้คนมีความหวังคงเป็นไปได้แต่จะทำอย่างไรให้มีความสมดุลระหว่างรายได้และค่าใช้จ่ายที่จำเป็น

ค่อมมาคือ กลุ่มที่ 3 ที่ทำงานทำแล้วและมีรายได้พอสมควร และแน่นอนที่สุดในสังคมนั้น จะมีมีโชคร้าย หรือมีข้อเสียโอกาส ซึ่งบุคคลกลุ่มนี้ควรจะมีความสุข เพื่อนบ้าน หรือรัฐบาลเข้ามาช่วยเหลือ นั่นคือลงท้ายจะเห็นว่าประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี เหมือนที่อาจารย์เสนอแนะ และทุกคนก็อยากเห็นภาพนั้น ครอบครัวมีความสุข มีความสมบูรณ์ ได้อ่าน text อ่านผลการวิจัยหลายแห่งที่พูดถึงการล่มสลายของครอบครัว ก็รู้สึกใจหายไม่อยากจะเห็นอย่างนั้น และลงท้ายที่เราอยากเห็นประชากรไทยเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณค่าของประเทศและของโลก ทั้งหมดนั่นคือถ้าเป็นความฝัน เราจะทำอย่างไรให้ไปถึงความฝันนั้นในอนาคตอันใกล้และไกล ทั้งสองท่าน ทั้งทางด้านซ้ายมือและขวามือของดิฉัน พูดถึงว่าอัตราเพิ่มของประชากรลดลง จำนวนคนที่รับบริการทางด้านอนามัยและการศึกษาที่ค่อนข้างสูง ดิฉันจำได้ในปี พ.ศ. 2503-2504 ที่ได้มีการสำมะโนประชากรนั้น มีอัตราการเพิ่มประชากร 3.1 % ซึ่งค่อนข้างสูงมาก จึงได้เกิดแนวความคิดในการลดอัตราเพิ่มของประชากร เมื่อเพิ่มมากทำให้จำนวนคนที่เข้ามาสู่ตลาดแรงงานปีหนึ่งมีเป็นล้าน คนเข้าโรงเรียนก็เป็นล้านกว่า คนเข้าโรงพยาบาลหาหมอ สำหรับเด็กก่อนก็เป็นจำนวนมาก คงจะเป็นเหตุผลในสมัยนั้น ใช้เวลากว่า 30 ปี ที่ประชากรมีอัตราเพิ่มขึ้นในอัตราส่วน 1.2 เริ่มมีบางคนตกใจว่า มันคงจะน้อยเกินไป 30-35 ปี ก็คงจะเป็นวิกฤตอย่างนี้เรื่อยมา แต่ถ้ามองในแง่ของจำนวนคนที่น้อย และอัตราเพิ่มที่น้อยลง แต่จำนวนคนที่เพิ่มขึ้นก็ยังคงมีอยู่ ไม่ใช่ว่าเด็กไม่เกิด เพียงแต่เกิดน้อยลงเท่านั้น สถานการณ์นี้ไม่ควรจะตกใจกันมากนัก ควรจะมีการตั้งสติกันเล็กน้อย ดิฉันมองว่า ที่คนตกใจในประเด็นของการปิดโรงเรียน เหมือนที่ มรว. คึกฤทธิ์ ได้พูดถึง ดิฉันมองว่า ถ้าหมู่บ้านเล็ก ๆ แห่งหนึ่ง มีประมาณ 50 หลังคาเรือน และมีโรงเรียนเล็ก ๆ มีครูจำนวนน้อย และมีเด็กมาเรียนธรรมดาธรรมดา ถ้าจะปิดก็ปิดไปเถอะ แล้วเอาเงินจำนวนนั้นไปจ่ายค่ารถให้เด็กเดินทางไปเรียนในโรงเรียนที่สมบูรณ์และดี น่าจะดีกว่า และวันนี้นักทรงศึกษาธิการก็คงมาและดิฉันเห็นว่าเด็กบ้านนอกที่เรียนนอกบ้านนั้นเป็นเรื่องไกลเกินฝัน คนมีสิทธิเรียนนอกบ้านมีแค่ลูกคนกรุงเท่านั้น แต่เดี๋ยวนี้กระทรวงศึกษาธิการเห็นโรงเรียนมีคนเรียนน้อย จึงได้เสนอมาเข้าไปในที่ที่ เริ่มเอาโครงการ

ธนาคารไม่เข้าไป ซึ่งก็น่าจะเป็นการดีสำหรับคุณภาพชีวิตของเด็ก เมื่อพูดถึงการศึกษาที่เด็กจบ ป.6 แต่คุณภาพยังใช้ไม่ได้ เทคโนโลยีสูงขึ้นและมีการแข่งขัน ตลาดจะเปิดเสรี เป็น WTO เป็นตลาดโลก แต่ก่อนของเราจบแค่ ป.6 จบออกมาไม่นานก็ล้มแล้ว อ่านหนังสือไม่ค่อยออก แค่นี้ก็ท้อแล้วได้มาก ทำให้เกิดการล้มหนังสือได้น้อยลง เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงเรื่องโรงเรียนรับเด็กน้อยลง เราก็สามารถขยายได้จนจบ ม.3 ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้คนได้มีคุณภาพดีขึ้น เป็นสิ่งที่เรามั่นใจ แต่ในอดีตก็พูดกันมาก ธนาคารไม่ไหว ม.3 ก็ไม่ไหว ทำอย่างไรก็ได้แค่ ป.1 ถึง ป.6 คิดถึงตัวจุดก็อยู่ตรงนี้ คือพยายามมองโลกให้กว้างคุยกับอาจารย์ ก็อาจจะเล็งข้างหนึ่ง ต่อมาเมื่อพูดถึงเด็กที่โรงเรียนแล้ว คิดถึงมองคนที่อยู่ในวัยทำงานบ้าง เราบอกว่าแรงงานขาดแคลน เนื่องจากมีคนเข้าสู่ตลาดแรงงานน้อยลง คิดถึงจะพูดถึงตัวเอง เพราะว่ามีคนพูดไว้มากแล้ว คนเข้าสู่ตลาดแรงงานน้อยลง ผลนั้นเป็นอย่างไร น่าจะคิดในส่วนหนึ่งที่ว่าคนว่างงานก็อาจจะน้อยลง เมื่อเข้าสู่ตลาดแรงงานน้อยลงภาระของกระทรวงแรงงานฯ ก็ย่อมน้อยลงในการหางานให้คนทำงาน ซึ่งก็น่าจะดี แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาอัตราเพิ่มประชากร ไม่ใช่แค่เฉพาะอัตราเกิด อัตราตาย บางฉบับกันอย่างเดียว แต่มีเรื่อง migration ด้วย พอคนไทยเกิดน้อยลงหมาก็ข้ามถิ่นเข้าเมืองไทย และได้ใช้บริการสังคมทุกกล่อ่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขคนก่อนท่านเป็นคุณหมอจริง ๆ ท่านบอกว่าถ้าวัดชิงชะ กาญจนบุรีนั้น โรงพยาบาลอำเภอไหนคนไทยเข้าไม่ได้ เพราะว่าใกล้แม่น้ำไปหมด คนไทยต้องพามาเข้าโรงพยาบาลในเมืองเพราะโรงพยาบาลอำเภอเหล่านั้นได้กลายเป็นของหม่าไปแล้ว เรื่องเหล่านี้ทำให้เกิดปัญหขึ้น ในขณะที่ปัญหานี้ได้ไปถึงทำเนียบแล้ว คือมีการชุมนุมประท้วงราว ๆ 2,000 คน เมื่อวานนี้ เราต้องการให้รัฐบาลพิจารณาเรื่องการอนุญาตให้คนต่างด้าวเข้ามาอยู่ในไทย และต่อไปจะแย่งอาชีพคนไทย รวมถึงการลดค่าแรงงานของคนไทยให้ต่ำลงซึ่งเป็นเรื่องของกลุ่มคนที่หวังโช และต่อไปอาจจะมีคน share ความคิดด้วยไม่มากนักน้อย สำหรับเรื่องแรงงานน้อยลง บริการน้อยลง กระทรวงแรงงาน ฯ ก็คงสบายขึ้น แต่ได้เกิดปัญหาในเรื่องของแรงงานต่างด้าว ในเรื่องของสวัสดิการสังคมบ้าง เด็กเกิดน้อยลง คุณหมอบริการน้อยลง แต่งานบริการคงไปเพิ่มที่กรมประชาสงเคราะห์มากขึ้น คือเมื่อครอบครัวล้มละลายจากการที่พ่อแม่เข้ามาทำงานในประเทศหรือไปต่างประเทศ ต้องฝากลูกไว้กับตากับยาย อันนี้คนแก่เริ่มมีประโยชน์แล้ว จริง ๆ แล้วบ้านเมืองเราเป็นอย่างไรแล้ว โคม่าแล้วไหม เมื่อลูกออกไปทำงานนอกบ้าน ก็ฝากหลานให้คุณตาคุณยายเลี้ยง คิดถึงมองว่าเป็นสังคมที่น่ารัก คือพ่อและแม่อยู่ด้วย แต่ในปัจจุบันพ่อและแม่ไม่ได้อยู่ด้วย พ่อแม่ให้ตาชยายเลี้ยงหลาน ภาระของกรมประชาสงเคราะห์ได้เกิดขึ้นแล้ว เช่น วงเวียนชีวิต ซึ่งเป็นการฟ้องความล้มเหลวของสังคมอย่างหนึ่ง เมื่อสังคมล่มสลายอย่างนี้กรมประชาสงเคราะห์ก็เข้าไปช่วย ภาระเริ่มมีมา เท่านั้นยังไม่พอ คุณหมอปรากฏม ได้บอกว่าสุขภาพของคนดีขึ้น คนอายุจะยืนยาวขึ้นทีนี้คนแก่ที่ถูกหลานทิ้งไปแล้ว ใครจะเป็นคนเลี้ยง ก็คือหากกรมประชาสงเคราะห์ ไล่ส่งคนสงเคราะห์ซึ่ง

ก็ทำให้หงอย ไม่อยากให้คนแก่อยู่ในบ้านพักคนชรา เพราะว่ามันสงสารมาก ถ้าเขาอยู่กับครอบครัว อยู่กับหลาน หรือแม้แต่ไม่มีลูกหลาน มีแต่เพื่อนบ้าน ก็ยิ่งเหงาไม่น้อยกว่าสถานสงเคราะห์ และกรมประชาสงเคราะห์ได้ให้เงินอุดหนุนเดือนละ 200 บาท ในกรณีที่คนชราอยู่กับลูกหลานในครอบครัว ในขณะนี้เรามีคนแก่ประมาณ 4 ล้านคน แต่เราให้ได้แค่ 4 หมื่นคน หรือประมาณ 1 % เพราะฉะนั้นต่อไปภาระของสังคมจะมากขึ้น ดังนั้นคิดว่าทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่เราจะต้องทำ จะทำอย่างไรบ้าง ยุทธศาสตร์ของเราแน่นอนต้องเชิงรุก ถ้าตั้งรับสมัยนี้อยู่ไม่รอดหรอก เชิงรุกทำอย่างไร เรื่องแรกคือ การพัฒนาความรู้ความสามารถของคน นอกเหนือจากการที่กระทรวงศึกษาฯ ได้เพิ่มหรือขยายโอกาสทางการศึกษาถึงจบ ม.6 ไม่ใช่ว่า ม.3 แต่เป็น ม.6 ถ้าเป็นไปได้ แต่ถ้าคนเกิดมือน้อยลงก็คงทำไม่ไหว เชิงรุกในการพัฒนาคนของเราเนี่ย เมื่อความจำเป็นที่จะต้อง cope กับคนเกิดน้อยลง เราจะสามารถทำร่วมกับคนที่อยู่ในตลาดแรงงานขณะนี้ได้มากขึ้น พัฒนาการที่อยู่ในตลาดแล้วได้มากขึ้น เมื่อคนออกจากโรงเรียนเข้าตลาดการทำงานให้การศึกษาในระบบโรงเรียนสำหรับคนกลุ่มนี้น้อยลง แต่จะไปให้คนที่อยู่ในตลาดซึ่งอยู่ในวัยผู้ใหญ่แล้ว กล่าวคือมีโอกาสดำเนินมากขึ้น เพราะฉะนั้นในช่วงนี้เนี่ย งบประมาณของรัฐบาลที่ดี พละกำลังของสังคมที่ดี ควรจะทุ่มไปในจุดนั้น คือทุ่มไปกับการพัฒนาคนที่เป็นวัยทำงานอยู่แล้ว

ต่อมาคือเรื่องของ การคุ้มครอง การดูแลความปลอดภัย สวัสดิภาพในการทำงาน ดังนั้นมองว่าเราน่าจะต้องใช้พลังทางสังคมอีกเช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบข้อมูลข่าวสารของเราในขณะนี้ทันสมัย เราพูดกันบอกกันว่า กระทรวงแรงงานฯ จะให้ดูในเรื่องการตรวจแรงงาน ค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำ เหล่านี้ดูจะกันเท่าไรก็ดูแลกันไม่ไหว ความปลอดภัยในการทำงาน อุบัติภัยต่าง ๆ ก็ดูไม่ไหวอีกเช่นกัน แต่เราน่าจะใช้สื่อ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ ซึ่งฉันมองว่า คือเชิงรุกคงจะต้องทำอย่างนั้น เพื่อที่จะถนอมรักษา ดูแลประสิทธิภาพของคนวัยทำงานให้ดีขึ้น ต่อมาอีกประเด็นหนึ่งคือ พลังทางสังคมนั้น ฉันมองว่า ในชนบทของเรา ในเวลาที่กระทรวงแรงงานฯ ของเราได้เข้าไปเพื่อที่จะเสริมในสิ่งที่กระทรวงสาธารณสุขทำไว้คืออยู่แล้ว เช่น อาสาสมัครสาธารณสุข ในเรื่องสวัสดิภาพหรือสวัสดิการสังคมนี้ แต่เดิมสังคมดูแลสงเคราะห์กันเองในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันนี้หัวใจโมดรี เพื่อแม่ค่อส ๆ หาอะไรก็ค่อน้อย เนื่องจากภาวะปากกัดตีนถีบมีมากขึ้น ชาวตัวเองยังไม่ค่อยได้ จะไปช่วยใครได้ ความรู้สึกแบบนี้เริ่มเพาะบ่มมากขึ้นทุกที หัวใจก็ค่อหาหาไป เราหาหาไปไหนใครตั้งศูนย์สงเคราะห์ราษฎรประจำหมู่บ้าน ขอให้อาสาสมัครรัฐบาลช่วยเหลือ โดยให้เงินอุดหนุน 12,500 บาท เพื่อว่าในหมู่บ้านนี้ถ้าหากจะช่วยเหลือกันแล้วไม่มีกำลังก็สามารถเอาเงินของรัฐบาลไปช่วยเหลือกันก่อน กว่ารัฐบาลจะเข้าไปถึงก็ได้ช่วยเหลือกันไปก่อนแล้ว เราจะไปหวังให้รัฐบาลลงไปถึงระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน เนื่องจากขณะนี้ราชการไทยเวลานี้ได้มีการจำกัดขนาดของกำลังคน การที่จะให้ราชการลงถึงระดับหมู่บ้านคงยาก เราก็หวังที่จะให้พลังทางสังคมในการ

คุณกันเองให้เป็นระบบ ก็ตั้งศูนย์ส่งเคราะห์ประจำหมู่บ้าน ต่อมาก็มีแนวทางจากหมู่บ้านก็ส่งมาอิงระดับ ตำบลให้มีแรงงานสวัสดิการสังคม ก็เป็นอาสาอีกเหมือนกันในระดับตำบล เพื่อจะส่งต่อ ระบบการส่งต่อ จะส่งตัวจากหมู่บ้านมาตำบล มาอำเภอ และก็จังหวัดตามลำดับ ซึ่งคือสิ่งที่เรามองว่าควรจะทำอย่างนั้น ตั้งแต่ในระดับหมู่บ้านขึ้นมา ถ้ามองต่อไปในเรื่องของการบริการทางสังคมที่เป็นระบบยิ่งกว่านั้น ดิฉันจะพูดถึงระบบประกันสังคมที่ในขณะนั้น เราไปได้ในระดับแรงงานและสถานประกอบการที่มีคนงานตั้งแต่ 10 คนขึ้นไป คุณช่วยเหลือนักใน เรื่องของการเจ็บป่วย การลา การคลอดบุตร ไปได้ส่วนหนึ่งแล้ว ทางกระทรวงสาธารณสุขดูแลในเรื่องของการประกันสุขภาพ คือ 500 บาทก็ดูแลกันทั้งครอบครัว เรื่องถ้าโรคร้ายหนักนั้นดิฉันไม่ทราบ แต่อย่างน้อยก็ได้มีการบริการที่เป็นระบบขึ้นเหมือนกับเป็นการเก็บจาก 10 คนขึ้นไปทางกระทรวงแรงงานฯ ดูแล แต่คนที่ไม่ได้อยู่ในข่ายการประกันสังคมก็สามารถประกันได้ กับกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งก็เป็นส่วนใดส่วนหนึ่ง จะทำได้มากน้อยก็ตามที่ แต่ว่ามีความพยายามที่จะทำอะไรเป็นระบบขึ้น

อีกประเด็นหนึ่งเป็นเรื่องของการดูแลกลุ่มคนแรงงานต่างด้าว ซึ่งขณะนี้เราควบคุมไม่ได้ เนื่องจากต่างช่วงกันเปิดไม่ให้บ้านเมืองรู้ เมื่อมีคณะรัฐมนตรีได้ออกมาเมื่อวันที่ 25 มิถุนายน (เดือนที่แล้ว) เป็นเรื่องของความพยายามในการจัดระบบ ซึ่งจะส่งผลในแง่ที่ว่า โรคภัยไข้เจ็บที่คนเหล่านี้เข้ามา ก็จะได้มีการดูแลง่ายขึ้น เนื่องจากเขาเป็นคนบนดินแล้วไม่ใช่คนใต้ดิน ตรงนี้ดิฉันคิดว่าน่าจะเป็นส่วนที่ดีส่วนหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันเราคงต้องระมัดระวังไม่ให้อัตราเพิ่มของประชากรที่เราได้ใช้ความพยายามลดอัตราเพิ่ม ได้เพิ่มขึ้นมาจากการเคลื่อนย้ายแรงงานจากต่างประเทศเข้ามา ดิฉันมองแค่นี้ก่อน แต่โดยสรุปก็คือว่า ดิฉันมองทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีของนโยบายประชากร และถ้าเพื่อจะเด็กไม่มีนโยบายประชากรกัน ถึงจุดนั้นดิฉันคิดว่าทางกระทรวงแรงงานฯ ก็คงต้องคิดใหม่ในประเด็นนี้ คือคงต้องไปเริ่มวิสัยทัศน์กันใหม่ ครอบคลุมค่ะ

ศส. วาที : ต้องกราบขอบคุณท่านรองปลัด ซึ่งมีทัศนะในอีกแง่มุมหนึ่ง และก็มีข้อเสนอแนะ ยุทธศาสตร์เชิงรุกในหลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นในด้านการพัฒนาคน การใช้ระบบข้อมูลข่าวสาร หรือสื่อ และพลังทางสังคม การบริการทางสังคม และสุดท้ายก็คือเรื่องของการควบคุมหรือดูแลแรงงานต่างด้าว ที่นี้อาจารย์กฤตธา ได้จุดประเด็นที่ว่าควรจะมีนโยบายประชากรอีกต่อไปหรือไม่ ในส่วนสุดท้ายนี้เวลาเหลือค่อนข้างน้อย สลากจะเปิดโอกาสให้วิทยากรทั้งสามท่าน มีโอกาสพูดคนละ 2 นาที ก่อนที่จะเปิด floor ใหญ่ให้ทุกท่านมีส่วนร่วมสนทนาในครั้งนี้มีโอกาสดังกล่าวก็เสนอ ข้อเสนอแนะหรือข้อคิดเห็นด้วย และทางคณะผู้จัดสนทนามีความยินดีต้อนรับท่านอธิการบดี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ที่ได้สละเวลาและให้เกิดความร่วมมือ

งานในวันนี้ อินลิ้นรับ ศาสตราจารย์ นายแพทย์โรดิ วิดานนท์ ค่ะ และขอเชิญเชิญคุณหมอปรากรม
สัก 1 - 2 นาทีค่ะ

นพ. ปรากรม : ครับผม จะพูดสัก 3 หัวข้อ หัวข้อหนึ่งคือ ที่ ดร.กฤตยา บอกว่าน่าจะเลิกนโยบาย
ประชากร ผมคิดว่าน่าจะเลิกนโยบายอื่น มีไว้คนนโยบายประชากรอย่างเดียวก่อนแล้ว ไม่อย่างนั้นแล้ว
จะไปกันใหญ่ แล้วที่การสัมมนาครั้งนี้พูดถึงการเปลี่ยนแปลงนโยบายประชากร ก็หมายถึงว่า ไม่เลิก
เพราะฉะนั้นก็ยังมีอยู่ ถือว่านโยบายอื่นที่มี อาจทำให้นโยบายประชากรมีปัญหา หัวข้อที่สอง คือท่าน
อาจารย์ก็ฝากผมมาเสนอ แล้วก็ขอบคุณด้วยที่ทราบว่าพวกผมฉลาด ในประเด็นเรื่องของคุณภาพ โครงการ
วางแผนครอบครัวแห่งชาติไม่ใช่โครงการของกระทรวงสาธารณสุข ผมเองในตำแหน่งอธิบดีกรมอนามัย
เป็นผู้อำนวยการโครงการ และเป็นเลขานุการของคณะกรรมการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ ก็แสดงว่า
คนใกล้ชิดกันทำงานของโครงการวางแผนครอบครัวบรรลุวัตถุประสงค์ดี เพราะฉะนั้นพวกผมในส่วนนี้
จึงทำหน้าที่เป็นเลขานุการ ก็จะมีที่อาจารย์แนะนำไปอยู่ในรายละเอียด ผมคงไม่มีเวลาพูด แต่จะกราบ
เรียนว่าในช่วงต่อไปเราคงจะต้องเตรียมแผนที่ไม่ต้องพูดถึงขนาดและการลดขนาดการเพิ่มแล้ว แต่ควรดู
กลุ่มคนอายุต่าง ๆ ให้ละเอียดขึ้นในแง่ของ reproductive health หรืออนามัยเจริญพันธุ์ ซึ่งทาง
กระทรวงสาธารณสุขได้เตรียมการไว้แล้ว เราจะดูแลกันเด็กเล็ก เยาวชน ผู้ใช้แรงงาน โดยเฉพาะ
สตรีนี้ตั้งแต่วัยรุ่นก่อนและหลังหมดประจำตัว ซึ่งเป็นวัยสำคัญ คนสูงอายุนี่จะเป็นวัยที่ต้องเอาใจใส่มากขึ้น
คงจะได้อาศัยมหาวิทยาลัยในการศึกษา อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญที่ผมคิดว่าควรจะต้องคิดกันมาก ๆ ในเรื่อง
ของนโยบายประชากรคือ การกระจายประชากรและการย้ายถิ่น มีทั้งย้ายภายในประเทศ และย้าย
ระหว่างประเทศเข้ามา จุดที่ผมคิดว่าเป็นจุดหลักที่ต้องพูดไว้ในนโยบายประชากร ในส่วนอื่น ๆ นั้นเป็น
เรื่องที่เราสามารถจัดการได้ แต่ถ้าเรื่องที่อาจารย์ก็เตือนไว้ พูดถึงว่าขณะนี้ พม่า มอญ กระเหรี่ยง อยู่
ในประเทศประมาณ 3 ล้านคน อีกหนึ่งแสน 6 หมื่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เราจะต้องใช้
ทรัพยากรทางธรรมชาติ และทรัพยากรทางเศรษฐกิจ พัฒนาทรัพยากรมนุษย์เพื่อบ้านนาเกษตร
ผมขอเวลาพูดเท่านี้ครับ ขอขอบคุณ

นพ. วาที : ขอขอบคุณคุณค๊ะที่เสวนาในสัก 2 - 3 ประเด็น ซึ่งก็น่าสนใจดี สำหรับอาจารย์กฤตยา
ขอสัก 1 นาทีค่ะ

นพ.ดร.กฤตยา : ดิฉันมี 2 ประเด็นสั้น ๆ คือว่า ในประเด็นนี้ฉันเชื่อว่าอัตราการเพิ่มประชากรค่อนข้าง
ช้าที่จะคงที่แล้ว และการที่เร่งรัดให้คนใช้ไม่ใช้น้ำมันใช้ประเด็นสำคัญอีกต่อไป ประเด็นก็คือ ต้องสนใจ

ตัวสุขภาพจริง ๆ ของผู้มารับบริการ คิดฉันเน้นว่าจะเป็นผู้หญิงก็ได้ ผู้ชายก็ได้ทุกกลุ่มอายุ แม้ว่าทุกชนชั้น
จะเป็นต่างดาวหรือไม่ต่างดาวด้วย จะเป็นปัญหาเรื่องรังค่างคาลิกอย่างนั้นวันนั้นทำนาอไวอีก 20 ปี ถ้า
แก้ไม่ได้ คิดฉันกำลังทำวิจัยเรื่องนี้อยู่ ประเด็นที่ 2 คิดฉันทำทาสีตอกเลกนโอบาสประชากรนี้ คิดฉันรู้ว่า
คนที่เป็่นนักประชากร หรือคนที่ทำงานด้านประชากรนั้น ในแง่จิตวิทยา ถ้าเราเสนอให้ยกเลิกอะไรนั้นจะ
ขึ้นคลอนความมั่นคงของตัวเอง ก็จะต้องมีแรงกดดันเป็นเรื่องปกติ ถ้าไม่กดดันจะเป็นเรื่องตรงกัน
ข้ามที่คิดไว้ คิดฉันเจตนาทำทาสี เพราะคิดฉันมองว่า การใช้คำว่านโอบาสประชากรนั้นมันไม่ชัดเจน ถ้า
เราจะทำเรื่องนโอบาสนามือเจริญพันธุ์ พูไปเลอนนโอบาสนามือเจริญพันธุ์ นักประชากรมีบทบาทตรงนี้
อย่างไบบ้าง ถ้าเราจะพูดเกี่ยวกับเรื่องการกระจายตัวประชากร เกี่ยวกับเรื่องการย้ายถิ่น การพัฒนา
เมือง ซึ่งสัมพันธ์กันมาก และสัมพันธ์ในเชิงแรงงาน พูไปเลอว่านโอบาสค้านนี้ และนักประชากรจะทำ
ตรงนี้อย่างไบบ้าง ถ้าเราจะพูดเกี่ยวกับเรื่องนโอบาสผู้สูงอายุ นโอบาสทรัพยากรที่เกี่ยวกับเรื่อง
จำนวนคน เรื่อง area ที่อาจารย์ฮืออนันต์ได้พูไว้ นักประชากรทำอะไรได้บ้าง แต่ที่เราพูกันนโอบาส
ประชากรทุกวันนี้ ที่ 25 ปีมาไปนี้ คิดฉันพูไปตั้งแต่ต้นแล้วว่า 2 สำระสำคัญ แต่สำระที่ 2 จึงคือ
การย้ายถิ่น การพัฒนาเมืองนั้นไม่ได้มีความเลาใจใ้จากนักประชากรเท่าที่ควร เพราะเราไปมุ่งเกี่ยว
กับการที่จะลดจำนวน แต่ไม่ใช่ว่ามีแต่นักประชากรที่จะสนใจเรื่องนี้ คิดฉันว่าคุษเป็นนักอะไรก็ได้ ไม่จำ
เป็นต้องเรียกตนเองว่าเป็นนักประชากร ไม่จำเป็นต้องเรียกเป็นนักจิตวิทยา ไม่จำเป็นต้องเรียกเป็นนัก
อะไรก็ได้ แต่ถ้าคุษสนใจปัญหาสังคม คิดฉันไม่เห็นเลอว่าทำไมเราจบประชากรทำไมเราต้องมาพูว่าเป็น
นโอบาสประชากร ก็แสดงว่าประชากรสำคัญ สำหรับคิดฉันแล้วปัญหาสังคมนั้นสำคัญ นโอบาสของประเทศ
สำคัญเป็นเรื่อง ๆ ให้ชัดเจน เราในฐานะที่เป็นคนหนึ่งคนในสังคมมีอาชีพ เราจะทำตรงนั้นได้อ่างไร
เราจะช่วยเหลือนเื่ออากกรเกี่ยวกันได้อ่างไร อันนี้เป็นจุดสนใจของคิดฉันนะไม่ใช่จุดสนใจสถาบัน ซึ่งโชคคี่
คิดฉันไม่ได้เป็นผู้อำนวยการสถาบัน ชอบคุษมาก

ผศ. วาทีน : ขอบคุษจะอาจารย์กฤตธา อาจารย์ก็ยังยืนยัน อีกมันอยู่ในสิ่งที่อาจารย์เสนออยู่ เป็นที่สนะ
ที่น่าคิดอยู่ ขอเวีสนเวีญท่านรองปลัดฯ ค่ะ

รองปลัด ฯ นิทัศน์ : นิดเดีวนะ เรื่องนโอบาสประชากรจะเลาอย่างไรรู้ก็เลากัน ทางข้าจะจะมี
ทางขวาจะไม่มี ทางด้านแรงงานก็เดีวรับอ่างเดีว ก็จะเดีวนั้นมีประเด็นหลัก ๆ ประเด็นเดีวคือ
เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมระบบครอบครัว ที่บอกว่านโอบาสประชากรเปิดคี่หรือไม่นั้น ไม่รู้ แต่สรุป
แล้วว่ครอบครัวได้ล่มสลายไปบ้างแล้ว มีคนอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง ความพหุสาามในเรื่องให้
ครอบครัวเป็นครอบครัว อยู่ในบ้าน ในหมู่บ้าน ในชนบท โคธการที่ให้รับเอางานไปทำที่บ้าน หรือการ

กระจาดอุตสาหกรรมให้เข้าสู่ส่วนภูมิภาคมากขึ้น ซึ่งเป็นนโยบายของรัฐบาลอยู่แล้วนั้น แต่ถึงไปถึงภูมิภาค
อย่างไรก็คงไม่ถึงตัวเมืองไม่ถึงชนบท ทำอย่างไรจึงจะทำให้งานอันนั้นสามารถทำอยู่ในบ้านของเขาได้
ไม่ว่าจะเป็นงานที่รับเอาชิ้นส่วนจากโรงงานไป หรือไม่ว่าจะเป็นงานหัตถกรรมในครัวเรือนก็ได้ แต่สิ่งที่
อุตสาหกรรมเพิ่มเติมในจุดนี้ก็คือ ถ้าจะมีการรับงานไปทำที่บ้านนั้นคนโทสเหล่านี้จะมีโอกาสถูกเขาเอา
เปรียบได้มาก เพราะฉะนั้นสิ่งที่ต้องเตรียมการรับไว้ก็คือ เรื่องแรกต้องส่งเสริมให้เขามีความสามารถ
ในการรวมกลุ่มต่อรองกับผู้ประกอบการได้ในระดับหนึ่ง ประการที่สองคือ การส่งเสริมให้เขามีความ
สามารถในการจัดการเบื้องต้น เช่น เขาจ้างงานคนอื่นมาไปทำ เขาเอาไปแล้วเอาไปกอง เลี้ยงลูกมา
เล่น ไม่สามารถจัดการตามกำหนดเวลาได้ จะต้องมีความสามารถในการจัดการและระเบียบวินัยใน
การทำงานที่ต่อเนื่องกับอุตสาหกรรม ซึ่งต้องมีการให้ความรู้กัน และต้องกลับมาเป็นเรื่องของการใช้สื่อ
เล็ก การจับคนเหล่านั้นเข้า course อบรมนั้นเป็นไปไม่ได้ แต่ถ้าพูดถึงเรื่องของการใช้ข่าวสารทำให้
เขาเห็นว่าสังคมปัจจุบันนี้ก้าวหน้าไปถึงไหน เขาก็จะได้มีการเปรียบเทียบกับสิ่งที่เขาเป็นอยู่ในปัจจุบันได้
คิดนั้งฮอฮาก็เห็นอย่างนั้นล่ะ ขอขอบคุณ

ผศ.วาทินี : ขอขอบคุณรองปลัดฯ คราวนี้ถึงเวลาสำหรับ floor เพราะเห็นหลายท่านรีบกันเหมือน
ว่าต้องการแสดงทัศนะ ขอเรียนเชิญ....ปรากฏว่าเงียบ แสดงว่าบนเวทีร้อนกว่าข้างล่าง ในช่วงเช้านี้
ถ้ายังไม่แสดงทัศนะอะไร เรายังมีที่นั่งสนใจที่ควรติดตามในช่วงบ่ายนี้ ซึ่งจะเป็นการนำเสนอและ
วิจารณ์เรื่องจุดเปลี่ยนและทิศทางนโยบายประชากรไทยในทศวรรษหน้า ในช่วงสุดท้ายนี้ในนามของคณะผู้
จัดต้องกราบพระคุณท่านวิทยากรทั้ง 3 ท่าน โดยเฉพาะท่านรองปลัดฯ คุณหมอบรากรม อธิบดีกรมอนามัย
และอาจารย์ถกฤตา คิณชกรกราบเรียนเชิญ รศ.ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ มอของที่ระลึกให้กับ
วิทยากรทั้ง 3 ท่าน กราบเรียนเชิญค่ะ

ช่วงต่อไปก็ขอเชิญรับประทานอาหารกลางวัน ขอเวลาสักประมาณ 1 ชั่วโมง แล้วกลับมาที่
ห้องนี้อีกครั้งในเวลาบ่ายโมงครึ่ง หวังรับประทานอาหารเดินออกไปสู่วิวามื้อ ขอเรียนเชิญทุกท่าน

รศ.ดร.อภิชาติ : ขอแนะนำ รศ.ดร.เดียง นาคโธสง ได้ศึกษามาเป็นเวลา 30 ปี ได้เป็นผู้มีชื่อ
เสียงทั้งในแง่ของการแต่งตำราและศึกษางานวางแผนครอบครัวของภาคเหนือ และในระยะหลังได้เป็นผู้ที่
รณรงค์การชอนนโยบายการลดการเพิ่มประชากร จากหนังสือเรื่องการล่มสลายของสังคมไทยเนื่องจาก
การวางแผนครอบครัว ส่วนท่านอาจารย์ ดร.กสศ. นั้นก็ได้รวบรวมงานของสถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม จากคณาจารย์ 5 เรื่องเข้าไว้ด้วยกัน เพื่อประมวลให้เห็นว่า จุดเปลี่ยนนโยบายประชากรของ

ประเทศไทยนั้นจะเป็นแนวทางจากปริมาณคุณภาพได้อย่างไรบ้าง คงไม่ต้องอธิบายมากเพราะเวลาเหลือน้อย และท่านที่อยู่ข้างล่างเวทีจะได้มีการอภิปรายในช่วงหลังได้แล้ว ผมขอเริ่มเลยและท่านผู้วิจารณ์ทั้ง 3 ท่านเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้เราเห็นภาพว่างานวิจัยทั้ง 2 เรื่องนี้ จากจุดนี้เราจะไปอย่างไรกัน ผมใช้เวลา 1/2 ชั่วโมงของท่าน และให้เป็น 2 จังหวะคือ 22 นาทีกับ 8 นาที หรือจะเป็นแบบรวดเร็ว 30 นาทีก็ได้ ขออาจารย์เสียงเริ่ม ตอนนี้ 2 โมง ก่อน 2 โมงครึ่งผมจะขอเบรค

รศ.ดร.เสียง : ท่านประธาน ท่านผู้ฟังที่เคารพ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่งเลย รอคอยเวลานี้เป็นเวลา 14 ปีแล้ว ผมตื่นเต้นมาก บางครั้งผมก็พูดได้ดี บางครั้งผมก็พูดใช้ไม่ได้เลย คราวนี้ผมตั้งใจจะอยู่แล้ว ผมขอขอบคุณ สกว. เป็นอย่างยิ่งเลยที่พิมพ์หนังสือเล่มนี้ให้ มันจะนั่นผมบอกกับภรรยาและลูกผมว่ารอไว้งานศพพ่ออีกสักวัน แต่โชคดีที่มี ดร.บุษริกษ์ และนำประหลาดใจท่านไม่ใช่ นักประชากร แต่ท่านขอพิมพ์งานของผม ทั้ง ๆ ที่ผมบอกว่าจะเขียนให้ใหม่ ผมรู้สึกเป็นเกียรติอย่างยิ่ง นอกจากนั้นยังมีนักประชากรที่มีชื่อเสียงทั้ง 3 ท่านที่เขียนวิจารณ์หนังสือเล่มนี้ให้ professor Hugh Jones ศาสตราจารย์ทาง population geography ที่มหาวิทยาลัย Dundee ผมพบท่านในปี 1898 ในรถไฟจาก London ถึง Exeter ท่านบอกให้ผมพูดตลอด ซึ่งผมก็พูดไม่หยุดเหมือนกัน หลังจากนั้นที่ present paper ด้วยกันแล้วท่านก็เชิญผมไป present ที่เมือง Dundee ซึ่งเป็นเมืองที่สวยงามมาก หลังจากนั้นก็นึกกับท่านมาก เพราะท่านทำให้ผมมั่นใจในผลการวิจัยของตัวเองมากขึ้น และกลับไปเสนอ paper นี้อีกเมื่อปีกลานี้ และเดี๋ยวผมเป็นลูกศิษย์ท่าน เรื่อง migration ผมสนใจมาก เพราะผมไม่เคยศึกษาเรื่อง migration มา และมีอะไรอีกหลายอย่างที่ต้องเรียนรู้จากนักประชากรที่มีชื่อเสียงท่านนี้ ส่วนอีกคนนั้นก็คือท่านประธาน ดร.อภิชาติ จำรัสฤทธิรงค์ ปี 1976 ผมไป present paper เรื่องแรกที่ผมพบ fertility decline due to family planning ที่ East West Center และผมไปเห็นดอกเตอร์หนุ่มรูปงาม นามไพเราะ ตระกูลดี ผมคิดว่าคนนี้มีอนาคต ผมก็นึกสนทนากับท่าน ไปเยี่ยมคุณแม่ บุพผาลาด้วย หลังจากนั้นไม่นานเราต่างก็ไปเก็บ data จากกระทรวงสาธารณสุขด้วยกัน ผมไปเก็บอัตราเกิดราชจังหวัด ดร.อภิชาติ ไปเก็บอัตราตาย ความสนิทสนมอย่างนี้จึงไม่มีความลับ เพราะฉะนั้นไม่ว่าผมจะคิดทำ research เรื่องอะไร หรือ research proposal ท่านก็รู้แล้ว บางครั้งผมพบอะไรสำคัญให้ท่านฟัง ท่านก็บอกว่า แค่นี้ก็ต้องสอบรับผลที่ตามมาละ ซึ่งตอนนี้ผมกำลังรับอยู่ในขณะนี้ อีกท่านหนึ่งก็คือ คุณปณิธาน อามวินิต ผมไม่เคยรู้จักท่านมาก่อนเลย แต่ผมไปเสนอ paper ของผม คุณธรรมรักษ์ ก็อยู่เมื่อปี 2537 เมื่อ present เสร็จผมก็เหนื่อยมาก แต่คุณปณิธาน นานังวิเคราะห์งานของผมด้วยทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ที่ผมไม่เคยได้อ่าน และผมก็ชื่นชมท่านและท่านก็ยินดีเขียน และวันนี้ท่านก็ไม่มาอีก เพราะฉะนั้นหลายท่านคงกังวลว่าผมพูดอะไร การล่มสลายของสังคม เนื่องมาจากการ

วางแผนครอบครัว หลายคนก็บอกว่ามันลุ่มได้อะไร ที่จริงผมได้เตรียม slide ที่จะชี้ให้เห็น การล่มสลาย ประธานบอกว่าไม่มีเวลา เอา highlight ท่านดูผมเมื่อเข้านี้ ผมก็เลอะจาก 80 slide มาเป็น 26 slide เพราะฉะนั้นผมจะเสนอเฉพาะ highlight ถ้าเพื่อขาดตกบกพร่องอย่าง ไรมีในหนังสือเรียบร้อย และ paper ที่ผมเขียนนั้นอธิบายการล่มสลายในสังคมไทย ไม่เพียงแต่เท่านั้น ตอนนั้นผมแน่ใจว่าคุณธรรมรักษ์ว่าอาจารย์ต้องพูดเรื่องเดียว ไม่ใช่จะรับคุณธรรมรักษ์ คราวนี้ผมพบ การล่มสลายของสังคมไทยและการสูญพันธุ์ชาติพันธุ์ เนื่องจากการวางแผนครอบครัว ใน paper เขียน ไว้ชัดเจนมากเลย

ผมขอเริ่มต้นด้วยวิชาประชากรศาสตร์ที่คุณช้อยนันต์ พูดไว้นั้นเหลือเกินจริง ๆ สิ่ง ที่ผมไม่ได้เรียนมา 30 ปี ก็มาได้ยินใน session นั้น วิชาประชากรศาสตร์ที่เราเรียนมานั้น บางครั้งผม เรียกว่าวิชาประชากรศาสตร์กับคำเมืองอื่น เพราะฉะนั้นจึงไม่ค่อยได้ยินอะไร หรือ slide ครับ ผมอยากให้คุณภาพนี้จริง ๆ ครับ ในช่วงช่วงของ family planning นั้น เราไม่เคยพูดถึงเรื่อง age structure เลย ซึ่งเป็นหัวใจของ demography ที่ไม่ใช่กับคำเมืองอื่น นั่นคือ age structure เมื่อปี พ.ศ. 2480 2490 และ พ.ศ. 2503 รูปร่างมันเหมือนเดิมคือ รูปเจดีย์นครปฐม ประชากรปี 2480 มี 14.5 ล้านคน เพิ่มขึ้นเป็น 17.5 ล้านคน และในช่วง 13 ปีเพิ่มเป็น 26.3 ล้านคน ด้วยการใช้ DOT ล้างเตี๋ยเพื่อป้องกันมาเดเรีย infant mortality rate ลดลงเรื่อยๆ รูปร่างเหมือนเดิม แต่จำนวนเพิ่มขึ้น อันนี้สำคัญ หลังจากนั้น effect ของมัน คุณช้อยนันต์ demographer พูดเสร็จแล้วว่า ประชากรรวมทั้งขนาดและองค์ประกอบของมันถูกกระทบด้วย 4 ตัว คือ Fertility (การเจริญพันธุ์) ถ้าไม่เจริญพันธุ์อะไรจะเกิดขึ้น การตาย (Mortality) การแต่งงาน ซึ่งในวิทยานิพนธ์ปริญญาเอกของ ดร.อภิชาติ ได้พูดถึงว่าการแต่งงานของคนในเอเชียและคนไทยนั้นเป็น universal คือ ก่อนอายุ 25 คน 99 % ได้แต่งงาน แม้แต่คนเป็นง่อยเปลี่ยนเสียขาในสนามก วัฒนธรรมนี้ยิ่งใหญ่ migration อีกตัวซึ่งไม่เคยเป็นปัญหาเป็นตัวซึ่งทำให้เกิด จำนวนประชากร องค์ประกอบทางประชากรยังอยู่ และมีการตายไป replace ตัวนี้ ปัญหาก็คือว่า ความกลัว เอเซียรวม ทั้งยุโรปตะวันออกเป็นคอมมิวนิสต์หมด ดังนั้นสงครามที่ประเทศหนึ่งต้องการต่อสู้คอมมิวนิสต์ก็ต้องเกิดขึ้น อย่างชัดเจน เช่น การเปลี่ยนประเทศไทยจากประเทศหนึ่งสงครามเป็นประเทศหนึ่งสงคราม การต่อสู้ ของคอมมิวนิสต์เป็นทั้งสองรูปแบบ คือสงครามเต็มรูปแบบ คือสงครามประหัตประหารกันด้วยอาวุธกับ เวียดนามโดยใช้ไทยเป็นฐานทัพ อันที่สองคือ สงคราม contraceptive เข้ามาผ่านหมอลีบ ๓ บางช่วง ที่เงี้ยวก่อน คนเป็นกรรมกรการเงี้ยว HRP ตอนนี้อยู่ก็คงรู้ด้วยนะว่าท่านไปรับอะไรมา หมอ ลีบ ๓ บางช่วง ก่อตั้งในปี 1955 หลังจากนั้นมาชัดเจนยิ่งขึ้น หลังจากที่ตั้ง World Bank ขึ้น และ

บอกว่าประเทศไทยจะพัฒนาไม่ได้ ถ้าไม่ลดการเพิ่มจำนวนประชากร จอมพลสฤษดิ์ ก็บอกว่าขอให้ทางกระทรวงสาธารณสุข review เรื่องนี้หน่อย กระทรวงสาธารณสุข review และเห็นด้วยกับ World Bank ว่าเราควรคุมกำเนิด แต่ปรากฏว่าเราโหดที่มีนาสิกวี แรงง้า กับจอมพลประกาศจารุเสถียร ว่าเราไม่ควรคุมกำเนิด แล้วจะโหดหรือโหดร้าย เรามีดอกเตอร์หนุ่มรูปไม่งามเท่า ดร. อภิชาติ ก็คือ จบ PhD. จากมิชิแกน ดร. อำนวย วีรวรรณ บอกว่าท่านมีข้อมูลใหม่ เพราะฉะนั้นต้อง review อีกครั้งหนึ่งว่าเราต้องคุมกำเนิด มีฉะนั้นแล้วเราจะไม่มีเงินออม ท่านผู้บังคับเมื่อ 3-4 เดือนที่แล้ว คุมกำเนิดมา 25 ปี เราก็ไม่มีเงินออมอีกเหมือนกัน และหลังจากนั้นมามีการประชุมกันอีก 2-3 ครั้ง ปี 1970 เราจำเป็นต้องมี แต่ก่อนหน้านั้นนัดหนึ่งผมเรียกว่าวันแห่งสงครามประชากร ต้องนับ 2 วัน คือ เดือนพฤษภาคม และเดือนกันยายน 1963 ผมนับเป็นอย่างดี คือ คณะรัฐมนตรีต้องอนุมัติให้กระทรวงสาธารณสุขและสภาวิจัยแห่งชาติทดลองการวางแผนครอบครัวได้ แต่ทั้งสองอันนี้ทดลองไม่ได้ถ้าไม่ได้เงินจากอเมริกาและมีผู้เชี่ยวชาญจากต่างประเทศ เพราะฉะนั้นการอนุมัติครั้งที่ 2 เมื่อเดือนกันยายน 1963 นี้เองที่เป็นตัวการ ที่ผมเรียกว่า วันแห่งสงครามทางประชากร กันที่ที่ ครม.อนุมัติ Population Council New York ก็ได้มอบบทบาททันที ให้ทั้งเงิน ให้ทุกสิ่งทุกอย่างเข้าสนับสนุน รวมทั้งการเริ่มต้นการวางแผนครอบครัวที่ไพเราะมาก ท่านจำได้ไหมครับ ไล่ทั้ง IUD ที่จุฬา ฯ จุฬาลงกรณ์ กลายเป็นโรงเรียนแพทย์ที่มีการใส่ห่วงที่ใหญ่ที่สุดในโลกและขยายไปสู่โรงพยาบาลใหญ่ รวมทั้งมหิดล เชียงใหม่ รวมทั้งศิริราช รวมถึงการส่งหมอ ส่งพยาบาลไปดูงานต่างประเทศ รวมทั้งการก่อตั้งสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวางแผนครอบครัว วันที่เราประกาศนโยบายวางแผนครอบครัวแห่งชาติ เมื่อเดือนมีนาคม 1970 นั้น 14 % ของประชากรไทยถูกคุมกำเนิดเรียบร้อยแล้ว และหลังจากประกาศไม่ถึง 1 ปี เราก็ก่อตั้งโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติขึ้น คุมทั้งหมด คุมมีชัย อยู่ในโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติหมด ปลัดกระทรวงสาธารณสุขเป็นคนบริหาร และนับตั้งแต่นั้นมาจนถึงเดี๋ยวนี้ การขยายตัวของโครงการวางแผนครอบครัวนั้นเร็วกว่าโรครบาด จนกระทั่งสิ้นแผน ฯ 7 คืออีก 2-3 เดือนข้างหน้า นี้ ตั้งเป้าไว้ว่า 74 % ของคนทั้งหมดนั้นต้องคุมกำเนิด อันที่จริงผมไป review data กับลูกศิษย์ของหมอบ้าง ที่ต่างจังหวัดบ้าง ทางภาคเหนือและหลายจังหวัดในภาคอีสาน เชื่อไหมว่าไม่ใช่ 74 % ของคนคุมกำเนิด แต่เป็น 85 % ในหลายอำเภอ บางอำเภอ 95 % ถ้าทำคัมไปอ่าน rapid survey เมื่อปีที่แล้ว ท่านอาจจะพบว่าไม่มีผู้หญิงคนไหนไม่คุมกำเนิด คือว่า จากการเปลี่ยนแปลงในชนบทของไทย ส่วหรับทางจังหวัดเชียงใหม่ แมคแคนเนิสล ได้เริ่มงานวางแผนครอบครัวจาก ครม.และทำอย่างจริงจัง ตัวผมเองเคยเข้าไปเป็นครูที่โรงเรียนปิ่นสัก ความสาวเชียงใหม่ไปครับ ปี 1963 พร้อมกับการใส่ห่วง IUD หอดี แล้วหลังจากนั้นนางงานวิจัยขึ้นมาก็ได้เกิดขึ้น แมคแคนเนิสล เป็นทั้งสถาบันและมหาวิทยาลัยสำหรับตัวผม ทำให้ผมมีการค้นคว้าในเรื่องนี้ ท่านเป็นคนอเมริกันมาอยู่เมืองไทยตั้งแต่ 2 รอบ พ่อเป็นมิชชันนารี

ก่อตั้งโรงพยาบาลโรคเอดส์แห่งแรกที่นครราชสีมา แมคแคนีสล คุณกำเนิดอย่างจริงจังที่จังหวัด
เชียงใหม่และลาปูนในปี 1963 หลังจากนั้น ปี 1969 เขาได้ขาสู่บ้านโป่ง เป็น scenery ของบทที่
2 ของ paper นี้ เริ่มที่บ้านโป่งก่อนดู popularity ของ contraceptive ว่าคนเรีกร้อง
contraceptive มากขนาดไหน ตอนแรก ๆ แมคแคนีสลก็พอใจ แต่ผมมองว่าเป็นสถานะของนาง
เผ่าเป็นเจ้ากองไฟ สำนักรับงานวิจัยท่านคงได้อ่านงานชิ้นนี้เพราะว่า ดร.บุญรักษ์ ท่านยืนยันว่าหากจะ
เอา original จากคนที่สนับสนุนด้านการวางแผนครอบครัวอย่างเต็มที่ มัน turn อย่างไรจึงเห็น
ผลร้ายของการวางแผนครอบครัว และนั่นมีผู้อ่านคงอ่านมาก ๆ เลส สำหรับนักศึกษาปริญญาโท - เอก
อาจจะไม่ประทับใจ ผมไม่ได้ design เพื่อค้นพบ แต่อย่างไรไม่รู้เกิดค้นพบขึ้น เพื่อให้ผู้อ่านสาขาอื่น ๆ
เข้าใจได้ง่าย ผมจึงเขียนบทนำ เมื่อท่านอ่านบทที่ 1 จะได้ไม่ต้องอ่านบทอื่น ๆ เลส เพราะเข้าใจได้
หมดเลย การค้นพบก็เริ่มแรกที่บ้านโป่ง การ study ทอภิชาติ บอกว่าเริ่มต้นจากหมู่บ้านไปสู่จังหวัดไปสู่
ประเทศ และย้อนกลับมาสู่หมู่บ้านอีกครั้งหนึ่งนั้น ช่วงระยะเวลา 30 ปี ทำอะไรได้ละเอียดเหมือนกัน และ
จริง ๆ ก็เป็นอย่างนั้น แล้วก็ในช่วง 1969 ในบทแรกก็คือการศึกษาที่บ้านโป่ง ส่วนปี 1970 ผมถึง
ขาสู่ตอนไปเรียนที่อังกฤษ มี challenge หลายอย่างโดยผมไปพบคนคิดขาสู่กำเนิดแล้วเกิดอาการ
ชักกระตุกกลางถนน เป็นการแสดงละคร ผมก็แปลกใจ นอกจากนั้นผมก็เข้าไปค้นคว้าอีก World
population year นั้น ระบุว่าปี 1974, 1984, 1994 ทั้งหลายเป็นละครตลกสำหรับประเทศล้า
พัฒนา ไปรับ idea ต่าง ๆ หรือไม่ contraceptive อย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะลด fertility
ซะทีเดียวเพื่อนที่อื่นเตือนอีก คุณกำเนิด 20 ปีนั้นไม่มีอะไรเปลี่ยน และเพื่อนชื่อ หลุยส์ จี. คูสต์ ก็คือ
ว่าเมืองไทยเป็นเมืองขึ้นของอเมริกา บอกให้ทำอะไรทำหมด ผมก็เลยบอกว่าเมื่อผมกลับมาเมืองไทย
ผมจะต้อง study ที่เชียงใหม่ ทำงานกับหมอแมคมาจนเหนือส จะดูว่ามี effect ของนโยบาย
ประชากรหรือไม่ ก็ได้มีความตั้งใจเก็บมาทำจริง ๆ เมื่อกลับมาทำได้ประมาณ 1 ปี ก็พบอะไรที่แตกต่าง
จากที่ไม่เคยเห็นและได้พบ ดร.อภิชาติ ที่ East west center ในช่วงนั้นเป็นขึ้นมาก ๆ ของประ
เทศไทย ของอะไร พบว่า family planning ทำให้ fertility ลด ผมเขียนขึ้นส่ง World Bank
มากเลย ตอนนั้นดูเหมือนว่ารัฐบาลอเมริกันจะให้ Ford Foundation ทุนทำคือ ทำ typical
survey ซึ่งเป็นงานวิจัยชิ้นแรกของผม หลังจากการเขียนทางจิตวิทยานาง ความกล้าบ้าง เริ่มกับ
William Blaz ซึ่งไม่เคยจบ PhD. แต่เป็นคนซึ่งมีกระดาดขึ้นเดี๋ยวเก่า ๆ เมื่อ 20 ปีเอามาพูด
การค้นพบซึ่งผมค้นได้กับ professor ของผมมาก และผมก็เขียนแบบ ผมบอกตรง ๆ ผมไม่ฉลาดเท่า
ท่าน แต่ผมพยายามมี motivation มาก ๆ เลส และหลังจากนั้นรัฐบาลอังกฤษก็ให้ทุนสำหรับ
research into เชียงใหม่ ซึ่งทุนนี้ดีมาก ไม่เคยได้มาก่อน ผมเขียนเสนอขอ 2 แสน เขาบอกให้
เขียนใหม่ ผมเขียนขอ 8 แสน เขาบอกเสนอใหม่ ผมเสนอเป็น 3 ล้าน และเขาก็ให้ support

เป็นงานวิจัยที่ยิ่งใหญ่ และรัฐบาลอังกฤษประหลาดมากเลยหลังจากที่เงินล้มไม่เลยส่งคนมาดู ถ้าผม
โดยผ่านชื่อของผมไม่มีและเป็น black list ไปแล้ว ในช่วงนั้นเองที่ทำการ 1977-1984-1985
ผมมองเห็นว่าถ้าเสี่ยงใหม่แล้ว ทั้งประเทศลดหรือไม่ ผมมากระทรวงสาธารณสุข และดีใจมากที่
data จากจังหวัดอยู่ที่กระทรวงสาธารณสุข แต่ไม่มีใครจับ ทำให้ผม investigate ดู impact การ
เปลี่ยนแปลงใน 71 จังหวัดทั่วประเทศ และผมพบ fertility decline ทั่วทุกภาคของประเทศ
ลดลงช้าหน่อยที่ภาคอีสาน ภาคใต้ แต่ปรากฏว่างานวิจัยของสภาวิจัยของเราไม่พบการเปลี่ยนแปลงที่
ภาคอีสาน ภาคใต้ ผมเริ่มสงสัย และผมพบมีงานอยู่ที่นั่นคนหนึ่งตัวเล็ก ๆ เป็นคนประหลาดมาก เวลาม
ไปให้การที่รัฐสภาอเมริกัน ผมก็พบ ผมไป John Hopkins ผมก็พบ ตอนหลังผมก็เจอ ล่านหนังสือ
ของ Hugh Jones แล้วถึงรู้ว่าเรากำลังทำสงครามไม่รู้ตัว เพราะฉะนั้นความล้มเหลวเปลี่ยนหมด
Fertility ในที่ต่าง ๆ ถ้ามีค่า คนเหล่านี้ในฐานะผู้เชี่ยวชาญจะ suggest ให้เพิ่มขึ้น 10 x หลังจาก
นั้นผมก็ไปวิเคราะห์ข้อมูลอังกฤษ เป็น data ที่ยาวมาก หัดไปทำ survey เหมือน World
fertility survey แต่ไม่มีปัญหาวิเคราะห์ ผมไปทำงานกับ William Blaz ผมได้พบอะไรสำคัญ
นั้นในหน้า 200 หรือ 201 ในหนังสือเล่มนั้นได้เริ่มเปลี่ยนความ ด้านนั้นก็เห็นว่าจะชี้ให้เห็นว่าอะไรจะ
เกิดขึ้นถ้าโครงสร้างทางอายุของประชากรเปลี่ยน เมื่อกลับมาผมคิดถึงงานหนึ่งแล้วว่า แต่งานนี้ทุนวิจัย
ไม่มี แต่ในที่สุดก็ทุนวิจัยให้กับการศึกษา long term effect ของผู้หญิงและเด็ก เกิด method
failure จากสถิติคุมกำเนิด และเป็น data ที่มีในโลก คือ มีผู้หญิง 1,000 คน เกิด failure กับ
depo provera และอาจจะรู้ outcome ของ pregnancy และ outcome ของ malnutrition
ของเด็ก อาจจะรู้ growth เงินจำนวนนี้ค่อนข้างมากสำหรับผม ทำให้เหลือเงินในกระเป๋าผมที่จะไป
เก็บ data ต่าง ๆ ที่ผมอาจจะเก็บ ซึ่งงานชิ้นนี้ก็จะ published ก็ปี 1991 แต่เป็นครั้งที่
ผมค้นพบอะไร เละ data เก่า ๆ school data ของผม เละ census ที่ออกมาในปี 1960
vital registration ต่าง ๆ ในที่สุดก็ค้นพบว่า data ในหมู่บ้านที่ไม่มีเด็กเกิดขึ้นมา ตรงเวียนเวียน
กลับมาขึ้นในปี 1988 เป็นปีที่ผมตัดสินใจว่าตัวเรานั้นสำคัญใน พบการล่มสลายของประเทศ ผมเห็นอัน
ปี 1988 ได้รับ criticise รุนแรงมากว่าเป็น very silly paper ผมไปอังกฤษในปี 1989 ได้
พบกับ Hugh Jones และครั้งนั้นผมพินิจขึ้นมา ผมไปหาอาจารย์ของผม prof. William Blaz ซึ่งตอน
หลัง retire แล้ว และตอนหลังผมพบกับอาจารย์ของผมไม่ค่อยรู้เรื่อง ผมไปร้านหนังสือที่ dilan
bookshop ผมได้หนังสือดี ๆ หลายเล่ม และ dilan bookshop นี้เป็นมหาวิทยาลัยของผม ผมไป
present งานที่ Dundee, Exeter และ IPPF ผมกลับมาปี 1990 ผมเริ่มทำ projection ได้ ผม
เริ่มมีมือ program คือคุณฉลอง จบมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ งานวิจัยของเราประกอบไปด้วย ดร. เตี
ผาดโสง คุณฉลอง ทำงาน part time และ secretary คนเดียว หลังจากนั้นผมก็เริ่มมีงานมาก

เพราะหนังสือเหล่านั้น confirm งานของผมนับตั้งแต่ 1991 เป็นต้นมา เป็น era ของการ confirm impact ว่า family planning ทำให้เกิดการล่มสลายของสังคมและการสูญพันธุ์ทางชาติพันธุ์ ผมไม่ชอบพิมพ์รายงานเป็นภาษาอังกฤษ เพราะผมเกลียดมันจริงๆ เนื่องจากถูกข้อนั้นอะไรต่าง ๆ ไว้มากมาย

ที่ high light ของการค้นพบครับ ก็คือการเปลี่ยนแปลงการเจริญพันธุ์ ซึ่งก็คือการที่คนเราเคยมีลูก 6 คนก่อนการวางแผนครอบครัว ลดลงมาถึง replacement level แม่ตัวอ่อนต้องมีลูก 2 คน ไม่ใช่นะ มันคิดตั้งแต่ที่กระทรวงสาธารณสุขแล้ว ต้อง 2.3 โดย average จึงจะอยู่ได้ เพราะมีคนไม่แต่งงานและมีคนตายอีก ตั้งแต่ 1975 - 1980 เมืองไทยนั้นถึง replacement level และไม่มีใครเอาอยู่ ลดลงต่อเรื่อย ๆ ถึง 1990 เมืองไทย register 1.46 แล้ว 1996 จะเป็นอย่างไร อาจเหลือเพียง 1.2 ก็ได้ การเปลี่ยนแปลงอย่างนี้เร็วที่สุดในโลก อเมริกาใช้เวลาถึง 120 ปี ในการเปลี่ยนจากการมีลูก 6 คน เหลือ 2.3 คน นี่เร่งเร็วไม่ต่ำกว่า 50 ปี อาจจะเป็น 75 ปี โดยเฉลี่ย เพราะฉะนั้นของเขาเหมือนการขับเหยี่ยว และหยุดได้ภายใน 1 เมตร แต่ของเราเหมือนขับ BMW ในอัตรา 200 กม/ชม. แล้วต้องหยุดให้ได้ภายใน 1 เมตร จะเหลืออะไร ไม่มีอะไรเหลือ ถึงรถ คนขับ และคนที่นั่งมาในรถ การเปลี่ยนแปลงที่ด้าน term ของระบาดวิทยานั้นจะ study เฉพาะ demography อย่างเดียวไม่ได้ ต้องดูระบาดวิทยาด้วย เหมือนจุดขาว ๆ ที่เห็นคือ fertility เริ่มลดต่ำลง แล้วที่เมืองไทยหลังจากมีโครงการวางแผนครอบครัวได้ 5 ปี จุดขาว ๆ นั้นกระจายมากขึ้น ทั้งเมืองเมืองไทยเป็น below replacement fertility ภาวะเจริญพันธุ์ต่ำกว่าพ่อและแม่ เหลือจุดสุดท้ายก็คือ ถ้าพ่อแม่เข้มงวดกับลูกที่สาวเขาสามารถเอาตัวรอดได้ นั่นคือปี 1990 อีก 6 ปีต่อมาสภาพจะเป็นอย่างไร การเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงรวดเร็วอย่างนี้ ผลที่ตามมาจาก fertility คือจำนวนคนเกิดลดลงจาก 30,000 ปกติถ้า stable fertility อย่างใน before family planning จำนวนคนเกิดจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ที่เรา manage ไม่ทัน แต่พอ fertility เริ่มลด การเกิดที่จังหวัดเมืองไทยนั้นเคยเกิดมากกว่า 30,000 ต่อปี ลดเหลือ 18,000 ต่อปี ซึ่งก็ยังมีคนเกิดอยู่เหมือนท่าน expert พูดไว้เมื่อเช้านี้ ท่านลองคิดดู การเกิดนั้นลงไปเกิด effect อะไรบ้าง เราพบ 26 หมู่บ้านไม่มีเด็กเกิดในปี 1988 โรงเรียนถูกปิดไปนานแล้ว เนื่องจากไม่มีเด็ก แต่เด็กหลาย ๆ หมู่บ้านมาเรียนที่โรงเรียน เหลือเด็กเพียงคนเดียว มี data สถิติการเกิด เพียงแต่ไม่มีใครวิเคราะห์ นั่นในปี 1988 data กษย 2 ค สงเคราะห์ให้เยอะมาก เพียงแต่ไม่ค่อยมีใครวิเคราะห์เท่านั้นเอง หมายถึงไม่มีเด็กเกิดทั้งปีในหมู่บ้าน นั่นคือ crude birth rate ต่ำกว่า 15/1000 ที่เมืองไทย ผลที่ตามมาก็คือเมื่อไม่มีเด็กเกิดในหมู่บ้าน ๆ ก็เด็กลง ผลที่ตามมาก็คือโรงเรียน ผมให้ high light เละ ๆ

ลา 60 ก็ยังขาดตัวแล้ว และไม่มีคนรับ เพราะฉะนั้นบ้านก็เลยปิดบ้านค้าปิด คนทำสวนค้าปิด รวมทั้งทุ่งไร่ทุ่งนาต่าง ๆ ว่างเพราะไม่มีแรงงาน บางคนไม่ทำต่อ บางคนก็จ้างแรงงานพม่า แรงงานกระเหรี่ยง เพราะฉะนั้นแรงงานอพยพเข้ามาไม่รู้เรื่องบันทึกที่ถือคอกก็ถือ ขณะที่เรานั่งพูดกันอยู่นี้ แรงงานจากจีนเข้ามา เขาบอกว่าครั้งล่าสุดถือเข้ามาทางเซม และเข้ามาทางแม่น้ำเมย เข้ามา ลึกเท่าไร เพราะฉะนั้นการที่คนจีนคิดว่า illegal migration เข้าสู่ประเทศ 3 ล้าน ไม่ใช่ เรื่องเกินจริงเลย นี่คือนักใหม่ คือชาวเขามีจำนวนเพิ่มมากขึ้น ปิดอ้อมเต็มไปด้วรถ แต่ปิดอ้อมคนไทยมี แต่ชาวพม่าหญิงสาวเข้ามาแทนที่ ซึ่งก็คือขบวนการเข้ามาแทนที่ replace คือขบวนการทดแทนชาติ ที่พลังทางประชากร หรือ demographic force has been declined and very weak already now และให้ดูในขนาดนี้คือ change of the age structure ของประเทศของเชียงใหม่ take เชียงใหม่ as a whole ก็แล้วกัน ในปี 1960 เจดีย์นครปฐม 1970 หลังจากมณฑลเนือล รุมกำเนิดเพียง 7 ปีฐานเคยเข้า ในปี 1980 และ 1990 ครอบภาพท่านองนั้นะ ที่นักการศึกษาเรียกว่า learning by doing ซึ่งอาจารย์ของหมกนี่นั่งอยู่ในที่นี้ นี่คือการค้นพบของหมก จากทฤษฎีของ Dewy จริง ๆ เลย คนแก่มากในอนาคต และจาก projection ในขนาดนี้คือ demography ที่จะให้รู้ในอนาคตนั้นจะเป็นอย่างไร นั่นคือ age structure ของเชียงใหม่ ทั้งๆ ที่ไม่ต้องไปทำอะไร no contraception นะหมกถึงหนักใจ คิดว่า no contraception แล้วจะสบายใจ no effect เกิดขึ้นทุกวันนี้ continue doing it นั้นแรงน่ากลัวมาก มองไม่เห็น นี่คือโครงสร้างอายุของจังหวัดเชียงใหม่ แต่ถ้าเราไม่คุมกำเนิด เกิน 1990 แต่ความเป็นจริงแล้ว เห็นไหมว่าเกินอยู่แล้ว เหมือนลูกโบว์ลิ่งสัมผัสชนิดหนึ่งก็ล้มแล้ว ในสภาพของการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบทางประชากร ที่ท่านอธิบดีกรมอนามัยบอกว่า ท่านระมัดระวังมากแล้วที่ crude birth rate จะเพิ่มเป็น 7 % forget about it ครับ ปัจจุบันเชียงใหม่ อายุ 10 % และมันจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เห็นไหมครับอัตราการตายจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยที่เราไม่ต้องทำอะไร เพราะ changing of age structure no AIDS effect ยังไม่คิดเรื่อง AIDS effect นะ อัตราเกิดลดลงเพราะความเป็นมรดก below replacement level เพราะฉะนั้นอีกไม่นานเชียงใหม่จะมีคนตายมากกว่าคนเกิด ในปัจจุบันหมู่บ้านหลายร้อยหมู่บ้าน ทั้งอำเภอสันป่าดงเดี๋ยวนี้นายมากกว่าเกิด รวมทั้งทั้งอำเภอเลยสันป่าดงไปหนึ่งหนึ่ง ลึกไม่นาน หมกคิดว่าอีก 5 ปี หรือ ๆ อำเภอ ทั้งอำเภอ มีคนตายมากกว่าคนเกิด นี่คือ growth rate ของเชียงใหม่ ท่านไม่ต้องไปทำอะไร หมกบอกว่าคุณไม่มี population policy เรานั่นแล้ว ท่านเข้าใจไหม ครับรับว่า ท่านไม่ต้องลงทุนแสนล้านจะทำอย่างไรเมื่ออัตราเพิ่มของประชากรติดลบตลอดเวลา และอีกเรื่องหนึ่งคือ เมื่อเกิดน้อยกว่าตาย เพราะฉะนั้น population ของเชียงใหม่ที่ขึ้นมานั้น เพราะว่า momentum ล้ม growth ซึ่งตรงนั้นหมกเข้าใจ แต่อีกหลาย ๆ ท่านไม่

เข้าใจ ในระหว่างการวางแผนครอบครัว you อาจจะเป็นหัวหน้าของอนามัยครอบครัว ไม่ใช่คนปัจจุบัน
ผมไม่รู้จักท่าน ท่านบอกว่า อาจารย์เคียง หนังสือเพิ่มอยู่ คุณยังคนไม่เพิ่มนั้น มันไม่ได้ครับ momentum
ล้ม growth มันเกิดขึ้น อีกสัก 4-5 ปีจะลดลงอย่างรวดเร็วมาก ๆ เลอ และผลที่ตามมาอีกก็คือ ตัว
นี้ % ของคนที่เกิดแทนที่มันลดลงเร็วจาก 16 % เหลือ 3.8 % ถ้าไม่คุมกำเนิด ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น
20 - 30 % มีประเทศไหนบ้างที่รู้ได้เมื่อมีผู้สูงอายุ 30 % no any country ถ้าเปลี่ยนเร็ว
ขนาดนี้ เพราะฉะนั้นผมถึงบอกว่าถ้า age structureและครอบครัวมัน change อย่างนั้นในอนาคต จะ
ทำให้ผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นมาก ๆ และผู้สูงอายุที่ขาดการดูแล ที่รับเรา เลี้ยงเรานั้น พรุ่งนี้มากกว่าเดิม ลำ
บากกว่าเดิม ผู้สูงอายุในชนบท พร้อมกับ migration จากเด็กหนุ่มสาวที่อพยพมาเรียนหนังสือ ที่เรา
เห็นคุณค่า และแรงงานในกรุงเทพ ฯ ที่ขาดแคลน จะมีการขาดของผู้สูงอายุในชนบทเต็มไปหมด ตาม
ท้องไร่ท้องนาเน่าเหี่ยว แล้วถึงมีคนเห็น เพราะฉะนั้นพร้อม ๆ กับการล่มสลายของหมู่บ้านที่หมดมค
วางแผนครอบครัว ที่บ้านปง บ้านหลังนี้เมื่อ 1990 ไม่มีเจ้าของ นี่เป็นบ้านตัวอย่างของกระทรวง
สาธารณสุขคือบ้านไม้สักอย่างนี้อยู่ได้เป็นร้อยปี มีสวนอย่างดี มีบ่อน้ำ แต่ที่ไม่มีคือคนไทยอยู่ บ้านหลังนี้
แล้วก็ย้ายเข้าไปในหมู่บ้านนี้ หมู่บ้านนั้น หมู่บ้านนั้นและเรื่อย ๆ ไป ผมสรุปว่านี่เกิดการล่มสลายทาง
สังคม คือ condition ที่ผมทำให้สภาพนั้น ๆ และใครก็ตามที่จะรับด้วย budget ที่กระปรี้กระเปร่า
ควรจะได้ใช้ก็ไม่ได้ใช้ ต้องมาทำกันเพราะไม่มีเงิน support จากฝรั่งอีกต่อไป นี่คือการเปลี่ยนแปลง
fertility ของประเทศไทย ที่ผมเขียนคุณธรรมรักษว่าแตกต่างจากภาพที่ท่านเขียนไว้แน่นอน ฯ 8
over estimate ไปหน่อย คือภาพนั้น TFR 2.4 แท้จริงถึง replacement level ตั้งแต่ 1986-
87 แล้ว ผลที่ตามมาก็คือว่า การเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นทุกส่วนของประเทศ โดยเฉพาะภาคกลางกับใน
กรุงเทพ ฯ ภาคเหนือ เหมือนเป็นคนครอบครัวเดียวกัน เกิดการเปลี่ยนแปลงเร็วมาก ส่วนอีสานกับใต้
ยังนิ่งเฉยอยู่แค่ 1974 - 75 หลังจากนั้นก็ไม่สามารถจะดึง fertility ได้สูงอีกต่อไป นั่นคือภาพ
1987 เดียวนี้ 1996 แล้ว ไม่มีเหลือ ทุกภาค below replacement level หมด ถ้าจะดูภาพให้ชัด
ดูภาพนี้ด้วย จุฬาราช ฯ แม้น 4 จังหวัดภาคใต้ผมว่าเดี๋ยวนี้ below replacement level เรียบร้อย
แล้ว เพราะฉะนั้นผลที่ตามมาก็คือ โครงสร้างอายุเมื่อ 40 ปีที่ผ่านมามีการเปลี่ยนแปลงอย่างนี้ มีคน
plot โครงสร้างอายุต่าง ๆ นา ๆ นะครับ แต่ผมคิดว่าถ้า plot แบบนั้น protect knowledge
อะไรบางอย่างมากกว่า ไม่ใช่ demographic technique ที่ถูกต้อง นี่คือปี 1990 และผมดูอีกต่อ
ไปว่านี่คือ โครงสร้างอายุ ที่จริงผม projection ไว้ว่า ถ้า TFR 2.3 นี่คือรูปแบบ 2.2 คือรูปถัดไป
2.1 คืออันนั้น ผมว่าเราถึง 2.0 แล้ว ถ้าเป็นที่เชียงใหม่คือรูปนี้ ผมว่าที่จริงแล้ว เราอยู่ระหว่างภาพ
นั้นกับเชียงใหม่ ในประเทศไทยถ้าเมื่อเราไม่ทำอะไรกับมันนะ เพราะฉะนั้นเราก็สนใจเฉพาะภาพนั้น
กันแล้วกัน ผลที่ตามมาก็คือ crude birth rate จะเปลี่ยนแปลงไปถึงจุดนี้ CBR จะลดลงมา และ

crude death rate จะสูงขึ้น ระหว่างภาพกับภาพนั้นจะเกิดกับเรา ผมเรียกว่า critical period for Thailand คือจุดที่ CBR และ CDR นั้นตัดกัน ผมได้ความคิดจาก critical period ในวิชานิเวศน์ คงอยู่ระหว่างปี ค.ศ. 2010-2020 นะ ผมไม่กล้าเขียนชัดเจน เพราะผมไม่รู้คณิตศาสตร์ มากพอที่จะเขียน function การล่มสลายได้ ผมจึงเขียนว่า สภาพวิกฤตของสังคมไทยในครั้งแรก ของศตวรรษหน้า แต่สิ่งที่ผมเกรงว่าจะเกิดขึ้นในราว ค.ศ. 2020 นั้นได้เกิดขึ้น โดยเฉพาะ migration นั้นได้เกิดขึ้นก่อน ค.ศ. 2000 แล้วนั่นคือประชากรไทย 60 ล้านคน อ้าไป project มัน เลเซอร์ ยิ่งแน่ ๆ TFR อยู่ระดับไหนกันแล้วล่ะ มันถึงทั้งนั้นแหละ แต่ long term effect ครับ ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นไปเราจึงจะเห็น effect ถ้าเหมือนเรื่องใหม่เราจะเหลือ 17.5 ล้านคน ผมว่า อยู่ระหว่าง 54 ล้านกับ 17 ล้าน แต่ที่น่ากลัวมันไม่ใช่จำนวนเหมือนที่บอกโดย World Bank และ นักเศรษฐศาสตร์เล็ก ๆ น้อย ๆ แล้วได้ M ได้ PhD กันมา นี่คือตัว proportion ที่เป็นเด็กอยู่ ระหว่าง 3-4 x และนี่คือผู้สูงอายุ P 4 ถึงประมาณ 16-30 x และสิ่งที่เขาบอกว่าเราดูแลเด็กมาก เกินไป dependency ratio นั้นมันก็จริงที่ว่า เราไม่พัฒนาเพราะว่าเราดูแลเด็ก แต่เราก็ต้องมาค้า มากเฮ้อ ลดลงมานะนี่ 40 x ประเทศ 25 ประเทศมาเชื่อมการบริหาร ถ้าใจเราดูแลบริหารดูแลดี ความสุข นั้นแหละใครจะฉลาดกว่าฝรั่ง ถ้างั้นอย่างเดี๋ยว หลังจากนั้นเห็นไหมว่า dependency ratio นั้นเพิ่มสูงขึ้น คราวนี้มีแต่คนแก่ ยิ่งเลี้ยงยิ่งแก่ ยิ่งเลี้ยงยิ่งลำบาก ผมจึงได้สรุปว่า เราเกิด การล่มสลายทางสังคมและสัจพจน์ชาติพันธุ์ จะไม่เห็นชัดเจน จนกระทั่งผมกลับไป Deelan Bookshop ไป review งานของนักคิดในอดีต จะเอาอะไรกันนักหนากับชีวิตคนที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ผมพูดเสมอว่าใน หนึ่งศตวรรษนั้นมี genius เกิดขึ้นไม่กี่คน ในหนึ่งคนเรียนความรู้ให้กับโลกประมาณหนึ่งบรรทัด เพราะ ฉะนั้นงานวิจัยต้องหึง genius ในอดีต ผมจึงเขียนไว้ในบทสุดท้ายใน paper นี้ ไม่ว่า สันปงเลฮอร์ โคล มัลทิส ผมยืนยันแล้วว่า เราเกิดการล่มสลายทางสังคมและการสูญพันธุ์ครั้งสำคัญถ้าเราไม่ เข้าใจ ไม่แก้ไขด้วยเงินเป็นแสนล้าน ขอให้เราดูหน้าแหล่ง และมองรอบข้างว่าประเทศเดียวใน โลกที่ทำได้ สามารถแสดง reverse ได้คือ มาเลเซีย มาเลเซียในปี ค.ศ. 2020 เป็นประเทศที่ถึง ใหญ่ที่สุด แต่ความฝันของรัฐบาลบริหาร ปี ค.ศ. 2020 ประเทศเราจะยิ่งใหญ่กว่ามาเลเซียไหม แต่ก็ จริงจะลือที่สุด แต่ก็สุด และผมขอสรุปว่า ผู้หญิงไม่ใช่แค่แม่ของชาติเหมือนที่เคยสรุปแล้ว แต่สตรีคือ มารดา of all things ผมจบแค่นี้ครับ

รศ.ดร.อภิชาติ : ขอขอบคุณ ดร.เดียง ไม่เฉพาะ paper ที่ present ในวันนี้ แต่เป็นผลงานที่ อาจารย์ได้เอาใจใส่มุ่งมั่นมาเป็นเวลากว่า 5 ปี ก็ได้เตือนให้พวกเราได้มองข้ามมองทวารในกิจกรรม ต่าง ๆ ที่เรากำลังอยู่ ซึ่งจะได้บุคคลในรายการจะเลือกว่ามีมุมมองเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยอย่างไร แต่อย่างน้อย

เป็นการจุดประเด็นที่สำคัญมากทีเดียว ผมขอใช้เวลาอีก paper หนึ่งของอาจารย์สุศล คงใช้เวลาเท่ากัน แต่อาจารย์จะต้องพูดหลายประเด็น เวลาครึ่งชั่วโมงเช่นเดียวกัน ขอเชิญครับ

ผศ.ดร.สุศล : ขอบขอบคุณประธานมาก ที่ฉันจะเสนอคือเรื่องจุดเปลี่ยนนโยบายประชากร ซึ่งเป็นผลงานที่เราทำกันมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 และเคยเสนอในงานสัมมนาเมื่อเดือนมกราคมปี 2538 แล้วนอกจากนั้นคำถามต่าง ๆ ที่มีการตั้งขึ้นก่อนที่จะมีการทำแผน ฯ 8 ได้ตอบคำถามต่าง ๆ ไปเกือบทั้งหมด เพียงแต่ว่าเรื่องของบทความจุดเปลี่ยนนโยบายประชากรนั้นยังไม่ได้ publish ในงานสัมมนา แต่บทความเรื่องจุดเปลี่ยนนโยบายประชากรนั้นได้ใส่ในเอกสารที่ท่านได้เห็นอยู่แล้ว ที่เราต้องนำชุดกันอีกในเรื่องของจุดเปลี่ยนนโยบายประชากรมีเหตุผลหลายประการ

ประการแรกคือ เรื่องของคำถามต่าง ๆ ที่ถูกตั้งขึ้นมานั้น อาจจะสรุปให้ฟังอีกครั้งหนึ่งว่าทำไมเราต้องมีการเปลี่ยนแปลงนโยบายประชากรในวันนี้เนื่องจากว่า ประเด็นแรกในเรื่องของการเจริญพันธุ์ วิทยาการทุกท่านเห็นพ้องต้องกันว่า เรื่องของภาวะเจริญพันธุ์ หรือจำนวนบุตรนั้นได้ลดลงไปอย่างมาก และอาจารย์เดียงก็ได้ชี้ให้เห็นภาพในเชิง macro และ micro แล้วว่าจริง ๆ นโยบายที่เป็นในเชิงปริมาณคือ ลดอัตราภาวะเจริญพันธุ์ จริง ๆ แล้วเป็นสิ่งที่ไม่มีความจำเป็นอีกต่อไปแล้ว paper ของฟิลิป เกสส์ ก็ได้ให้ภาพสรุปในจุดนี้ค่อนข้างชัดเจน รวมทั้ง paper ของอาจารย์เดียงด้วย

สำหรับเรื่องในประเด็นที่สองคือ ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีในปัจจุบันจะส่งผลกระทบต่อตลาดแรงงานอย่างมาก จากการศึกษาเมื่อปีที่แล้วได้ชี้ให้เห็นว่าจากสภาวะที่เป็นอยู่ในเรื่องของความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีไม่ได้มีผลกระทบต่อตลาดแรงงานมากนักคือการขาดแคลนแรงงานมีไม่มากนัก จะมีการขาดแคลนบ้าง ส่วนใหญ่จะขาดในสาขาที่ทักษะและกึ่งมีทักษะจากการศึกษาหลายชั้น พบว่าแม้ว่าจะมีการปรับการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายขาดแคลนแรงงานที่มีมือ และกึ่งมีมือนั้นยังไม่อาจแก้ปัญหาการขาดแคลนแรงงานในระยะสั้นได้ แต่ในระยะยาวถ้าได้มีการปรับการศึกษากันอย่างจริงจัง ปัญหาการขาดแคลนแรงงานที่มีมือและกึ่งมีมือคงจะดีขึ้น สำหรับการขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือที่ฉันได้เขียนสรุปไว้ก่อนวันที่ 25 มิถุนายนนั้น เมื่อมีมติ ครม. ให้ผ่อนผันการใช้แรงงานจากต่างชาติ ทำให้ข้อสรุปที่เขียนไว้ตอนท้ายนั้นระส่ำระสาย จะทำให้ผู้วิจารณ์ได้ประโยชน์อย่างมากจากการวิจารณ์ paper นี้ จากจุดที่ขาดแคลนแรงงานไร้ฝีมือก็สามารถแก้ไขได้ด้วยนโยบายการผ่อนผันให้มีการใช้แรงงานต่างชาติ ส่วนข้อดีและข้อเสียจะเป็นอย่างไร คงจะพูดกันอีกที

สำหรับในเรื่องที่ 3 นั้น เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าสถานการณ์โรคเอดส์ได้แพร่ระบาดอย่างมาก ทำให้มีจำนวนคนตายเพิ่มมากขึ้น จากการศึกษาของ ดร. วรชัย ทองไทย และคณะ ได้ทำ projection ถึงปี 2543 ได้ชี้ให้เห็นว่า การตายของประเทศไทยที่จะส่งผลกระทบต่อประชากรโดยรวมทำให้มีจำนวนประชากรลดลงเกือบ 1 % และขณะเดียวกันก็มีผลกระทบต่อแรงงานของประเทศประมาณ 0.8 % ซึ่งถือเป็นผลที่น้อยมากแต่ถ้าไม่สามารถสรุปได้ว่าผลกระทบจากโรคเอดส์จะมีเพียงเท่านั้น เราคงต้องเอาตัวเลขมาปรับดูถึงผลในระยะยาวต่อไป ซึ่งจะเป็นการศึกษาให้นักประชากรที่สนใจศึกษาเรื่องนี้จะได้ดีกว่าผลกระทบในระยะยาวของคนเป็นโรคเอดส์นั้น หลังจากปี 2543 แล้วจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างประชากรอย่างไร

การศึกษาลึกขึ้นหนึ่งโดยอาจารย์วาทินี และคณะได้ศึกษาเรื่องผู้สูงอายุ โดยเฉพาะอาจารย์เตียงซึ่งเป็นห่วงมากกว่าต่อไปผู้สูงอายุใครจะดูแล อาจารย์วาทินีพบข้อสรุปว่า ในเรื่องผู้สูงอายุนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการ concern มาก และได้มีการเตรียมการไว้แล้ว อย่างเช่น กระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งคลินิกผู้สูงอายุในโรงพยาบาลต่าง ๆ ซึ่งขณะนี้คงมีเกือบทั่วประเทศแล้ว แต่ว่าสิ่งที่กระทรวงสาธารณสุขจะต้องทำก็คือ การพัฒนาคุณภาพของคลินิกผู้สูงอายุ สำหรับเรื่องการดูแลสวัสดิการของผู้สูงอายุนั้น ทางกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมได้ยืนยันแล้วเมื่อเข้านี้ว่าสามารถดูแลผู้สูงอายุได้ไม่ถึง 1 % อาจารย์วาทินี ได้ให้ข้อสรุปว่า การดูแลผู้สูงอายุนั้นคงไม่ใช่ภาระหน้าที่ของรัฐบาลเพียงอย่างเดียว คงจะเป็นภาระหน้าที่ของทุกคนในสังคม คือ ตั้งแต่ในครอบครัว ชุมชน สังคม ซึ่งก็ควรเป็นสิ่งที่ต้องมีการปรับปรุงต่อไป

ในประการสุดท้ายคือเรื่องของขนาดประชากรที่เหมาะสม โดย ดร.บุญเลิศ เลี้ยวประไพ ท่านบอกว่า ถ้ามาถามกันเลยว่าขนาดประชากรที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไร แนวคิดเรื่องขนาดประชากรที่เหมาะสมนั้นมาตั้งแต่โบราณว่าขนาดประชากรที่เหมาะสมนั้นเหมาะสมกับทรัพยากรของประเทศ หรือเทคโนโลยีของประเทศในขณะนั้นอย่างไรบ้าง เพราะฉะนั้นโลกเราได้เปลี่ยนไปเป็นลักษณะของโลกาภิวัตน์นั้น การที่ทรัพยากรสามารถไหลย้ายไปประเทศต่าง ๆ ได้ เราไม่ต้องมานั่งคิดว่าขนาดของประชากรประเทศไทยที่เหมาะสมควรเป็นอย่างไรนั้นบางทีขนาดประชากร 60 ล้านคนนี้อาจจะเป็นจุดเริ่มต้นขนาดประชากรที่เหมาะสมก็ได้ในการพัฒนาคุณภาพของประชากรอย่างไร ดร.บุญเลิศ ได้ให้ข้อสรุปว่า จริง ๆ แล้วนโยบายประชากรไม่มีความจำเป็นเลย หมายความว่า คือการไม่มียุทธศาสตร์ประชากร เนื่องจากว่านโยบายประชากรในปัจจุบันที่มีอยู่เป็นนโยบายประชากรที่เน้นเฉพาะการลดอัตราการเกิด โดยให้กลยุทธการวางแผนครอบครัวที่ทำมาตลอด 20-30 ปีนี้ ได้ผลเป็นที่น่าพอใจมาก

แต่ว่าอาจารย์เตียงคงไม่ชอบ เพราะได้พลเกินคาด ก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำไมต้องมีการเปลี่ยนนโยบาย
ประชากร ในแผน ฯ 8 นี้ดิฉันคิดว่าเป็นแผนที่เน้นเรื่องของการพัฒนาคนและสังคม ซึ่งเป็นจุดพลดีที่จะ
เปลี่ยนนโยบายประชากร จากการเป็นประชากรในเชิงปริมาณมาเป็นประชากรในเชิงคุณภาพ ในแผน ฯ
8 นั้นได้เน้นกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพประชากรเป็น 3 ด้านหลัก ๆ ด้วยกัน คือในเรื่องของประชากรเอง
ได้มีการส่งเสริมให้คนมีขนาดประชากรที่เหมาะสมโดยไม่ได้กำหนดว่าขนาดประชากรที่เหมาะสมควรเป็น
เท่าไร อาจจะขึ้นกับว่าเป็นการให้เสรีภาพของคนจะมีลูกว่าควรจะเป็นเท่าไร จุดเน้นที่สองคือ ในด้าน
การพัฒนาจิตใจ ในด้านที่ 3 คือการพัฒนาทักษะแรงงาน และการมีงานทำของแรงงาน ส่วนในประเด็นที่
4 คือการเน้นเรื่องผู้ด้อยโอกาส ดิฉันมองว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 นั้น ได้ขาดสิ่งหนึ่งคือ
การพัฒนาตัวผู้ประกอบการ หรือนาทุน ซึ่งถ้าไปดูในแผนประชากรนั้นจะไม่มีในจุดนี้ เพราะฉะนั้นอาจจะ
เป็นสิ่งที่นอกเหนือนโยบายประชากรของเราจริง ๆ เนื่องจากเกี่ยวข้องกับนโยบายเศรษฐกิจ ถ้าไม่มี
การพัฒนาทุน หรือผู้ประกอบการนั้นการที่เราจะพัฒนาแรงงาน หรือทักษะแรงงานของเรานั้นให้ดีขึ้น
ขณะเดียวกันทุนจะมองอีกว่าทำอย่างไรจึงจะสามารถใช้แรงงานราคาถูกได้ต่อไป ไม่ได้มองถึง
การปรับเปลี่ยนเทคโนโลยี หรือ การมองหาลาดใหม่อย่างไรเพื่อให้สอดคล้องกับแผน ฯ 8 ในการพัฒนา
แรงงานเพื่อใช้เทคโนโลยีที่สูงขึ้นได้ ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้แผนพัฒนาคนไม่สอดคล้องกับแผนพัฒนา
เศรษฐกิจ สำหรับแผนทางด้านนโยบายประชากรจริง ๆ แล้วเหมือนกับที่อาจารย์กฤตหาได้พูดไปเมื่อเช้า
นี้ว่า นโยบายประชากรนั้นมีอยู่ 2 ประเด็นหลักคือ หนึ่ง นโยบายการลดภาวะเจริญพันธุ์ โดยให้
กลยุทธ์การวางแผนครอบครัว เรื่องที่สองคือ นโยบายการกระจายตัวทางประชากร ดิฉันไม่ค่อยห่วงเท่า
ไร เพราะแผน ฯ 8 ได้เปลี่ยนจุดเน้นจากเชิงปริมาณไปสู่คุณภาพแล้ว ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นแล้ว และ
ทางกระทรวงสาธารณสุขได้มีการปรับเปลี่ยนในกลวิธีทางด้านการวางแผนครอบครัว ดังเช่นการเน้นกลุ่ม
เป้าหมาย การลดหรือลดในเรื่องของการวางแผนครอบครัวลง โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีภาวะเจริญพันธุ์ต่ำ
เช่น ภาคเหนือ หรือภาคกลาง ซึ่งดิฉันคิดว่าดีแล้ว และสิ่งหนึ่งที่ขาดไปคือ ยังไม่มีการกำหนดว่าในอีก 2
ภาคที่เหลือนั้นอัตราภาวะเจริญพันธุ์ควรอยู่ระดับไหน ถ้ามีการกำหนดเป้าหมายในระลอกนี้ เช่นกำหนด
ว่าในระลอกนี้นั้นถ้ายังมีการวางแผนครอบครัวในบางภาค ควรมีการกำหนดเป้าหมายให้มีอัตราภาวะ
เจริญพันธุ์อยู่ในระดับทดแทน คือ ประชากรโดยเฉลี่ยมีลูกไม่เกิน 2 คน มิฉะนั้นแล้วในบางภาคลาจะต่ำ
และในบางภาคอาจกำลังลดลงอยู่ อาจจะลดลงเหมือนกับ 2 ภาคที่กล่าวมาแล้ว เนื่องจากแรงผลักดัน
จากสภาพเศรษฐกิจและสังคม จะทำให้คนคุมกำเนิดอยู่แล้ว เพราะฉะนั้นอัตราภาวะเจริญพันธุ์อาจจะ
ลดลง below replacement level อีกมากก็ได้ ถ้าเรากำหนดเป้าหมายระลอกนี้ว่าไม่น่าจะต่ำกว่า
ระดับทดแทนมาก อาจจะทำให้ปัญหาผู้สูงอายุ หรือโรงเรียนไม่มี เกิดขึ้นลดน้อยลงไป ในประเด็นของ
การที่โรงเรียนมีเด็กน้อยลงนั้น ดิฉันมีความเห็นตรงข้ามกับของอาจารย์เตียง ตรงที่ว่า ดิฉันมองว่าการที่

เด็กคนหนึ่งสองปีนั้นจะสอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาคุณภาพของนักเรียน แต่ปัญหาอยู่ตรงที่ว่า เราได้มีการปฏิรูประบบการศึกษาแล้วหรือยัง จำนวนโรงเรียนที่มีอยู่เราสามารถรวมมาอยู่ด้วยกัน และสามารถปรับคุณภาพได้ง่ายขึ้น แต่ว่าการปฏิรูปการศึกษานั้นควรจะได้มีการทำต่อไป

ในเรื่องของกลวิธีการวางแผนครอบครัว ที่พูดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 8 ก็คือ การตั้งเป้าหมายให้มีการวางแผนครอบครัวในกลุ่มเป้าหมายต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มคนต่างวัฒนธรรม เช่นชาวเขา ชาวมุสลิม แต่สิ่งที่ขาดไปคือ การตั้งเป้าหมายในการให้บริการวางแผนครอบครัวแก่แรงงานต่างชาตินี้ ซึ่งหลายคนบอกว่าตัวเลขเป็นทางการประมาณ 7 แสนถึง 1 ล้านคน แต่ ดร.ชัยอนันต์ บอกว่า 3 ล้านคน ถ้าเราไม่ตั้งเป้าหมายในจุดนี้ ก็จะมีการให้บริการวางแผนครอบครัวให้กับแรงงานต่างชาตินี้ที่จะเข้ามาและมีถึง 3 ล้านคนได้อย่างไร เพราะคิดกันก็เป็นคนหนึ่งที่อยู่ในทีมการวิจัยเรื่องแรงงานต่างชาตินี้กับ ดร.กฤษณา เราจะเห็นว่า การย้ายถิ่นของแรงงานข้ามชาตินั้นไม่ได้ย้ายถิ่นเฉพาะตัวผู้ใช้แรงงาน ไม่ว่าจะเป็นชายหรือหญิงอย่างเด็ดขาด แต่เป็นการย้ายมาทั้งครอบครัวแล้วในปัจจุบัน ถ้าหากว่าเข้ามาทั้งครอบครัว โอกาสที่จะมีลูกคนต่อไปก็จะมีมากขึ้น กลวิธีที่จะให้บริการวางแผนครอบครัวแก่คนต่างชาตินี้ คือ ควบคุมจำนวนประชากรนั้นแม้ว่าทางกระทรวงแรงงาน ฯ หรือทางรัฐบาลจะอ้างว่าเข้ามาแค่ 2 ปีเท่านั้น แล้วเราจะผลักดันออกไป แต่ในความเป็นจริงแล้ว การผลักดันไม่สามารถทำได้ง่ายขนาดนั้น คนเป็นแม่ เป็นบ้าน จะสามารถผลักดันออกไปในระยะเวลานั้น ๆ ได้อย่างไร ดังนั้นสิ่งที่เราต้องเตรียมการก็คือ ในเรื่องของการให้บริการวางแผนครอบครัวที่จะต้องให้กับคนต่างชาตินั้นของ.....